

Pozicioniranje Hrvatske na tržištu kruzing turizma

Dević, Dea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:191:817501>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij

DEA DEVIĆ

Pozicioniranje Hrvatske na tržištu kruzing turizma
Positioning of Croatia on the Cruise Tourism Market

Diplomski rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij
Menadžment u turizmu

Pozicioniranje Hrvatske na tržištu kruzing turizma
Positioning of Croatia on the Cruise Tourism Market

Diplomski rad

Kolegij:	Nautički turizam	Student:	Dea DEVIĆ
Mentor:	dr. sc. Daniela GRAČAN	Matični broj:	3725/18
Komentor:	dr. sc. Marina BARKIĐIJA SOTOŠEK		

Opatija, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Dea Dević

(ime i prezime studenta)

ds3725

(matični broj studenta)

Pozicioniranje Hrvatske na tržištu kruzing turizma

(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor diplomskog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, 2023.

Potpis student

Sažetak

Kruzing turizam jedan je od tri pojavna oblika nautičkog turizma, a podrazumijeva specijalizirani oblik putovanja i slobodnog vremena. On uključuje prijevoz ljudi brodom po određenom redu i programu plovidbe na kojemu se putnicima uz uslugu smještaja i hrane i pića, nudi niz zabavnih, sportskih i drugih aktivnosti i usluga u svrhu odmora, zabave i rekreacije. Prilikom svog putovanja, brodovi za krstarenja (kruzeri) pristaju u velikom broju luka i turističkih destinacija. Razvoj kružnih putovanja raste od 70-tih godina prošlog stoljeća te su danas postala trend na turističkom tržištu. Hrvatska postaje sve popularnija destinacija. Zanimljiva jadranska obala, povijesni gradovi i kulturne atrakcije čine Hrvatsku privlačnim odredištem za putnike na krstarenjima. Glavne luke poput Dubrovnika, Splita, Zadra i Rijeke popularne su postaje za kruzere i bilježe porast u broju turističkih pristajanja. Kruzing turizam nudi pogodnost i raznolikost lepeza aktivnosti, no također podiže svijest o razmatranju o održivosti te utjecaju na okoliš. Kako se industrija kruzinga nastavlja razvijati, potrebno je ulagati napore u rješavanje ekoloških izazova i promicanje odgovornog turizma krstarenja koji poštuje lokalne kulture i ekosustave. U tom smislu proteklih godina započinje i značajnije pozicioniranje grada Rijeke na kruzing tržištu.

Ključne riječi: kruzing turizam; Republika Hrvatska; ekološki utjecaj; grad Rijeka

Sadržaj

Uvod	1
1. Analiza prethodnih istraživanja	2
2. Kruzing turizam	4
2.1. Teorijske odrednice kruzinga	5
2.2. Povijesni razvoj kruzinga	7
2.3. Suvremeni trendovi i obilježja kruzinga.....	8
3. Analiza kruzing turizma	13
4. Analiza kruzing turizma u Hrvatskoj	22
4.1. Prirodna osnova razvoja nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj	22
4.2. Tržište kruzing turizma u Hrvatskoj.....	23
4.3. SWOT analiza kruzing turizma u Hrvatskoj	25
5. Kruzing – utjecaji na okoliš.....	28
5.1. Kruzer kao zagađivač okoliša.....	28
5.2. Negativni utjecaj povezani s kruzing turizmom – primjer Dubrovnika	30
6. Pozicioniranje Rijeke kao kruzerske destinacije.....	32
6.1. Opći podaci	32
6.2. Rijeka – pretpostavke za razvoj kruzinga.....	36
6.3. Rijeka – kruzerska destinacija	38
7. Istraživanje – aktivnosti putnika i posade kruzera u destinaciji	41
7.1. Rezultati istraživanja	41
7.2. Prethodno istraživanje	48
8. Razvojne mogućnosti Rijeke – Porto Baroš	49
Zaključak.....	54
Bibliografija	56
Popis ilustracija	59
Prilozi	61

Uvod

Kruzing podrazumijeva putovanje putnika posebnim putničkim brodovima za krstarenje morem, rijekama i jezerima radi zabave, odmora i razonode uz uobičajeno pristajanje broda u nekoliko luka, te najčešće povratak u polaznu luku. Prema karakteru putovanja, kruzing se svrstava u nautički turizam, budući se temelji na brodu i plovidbi. Također, obuhvaća i kabotažu, odnosno obalnu plovidbu isključivo unutar teritorijalnih voda vlastite države te međunarodni kruzing, odnosno plovidbu koja dotiče luke u nekoliko, odnosno u barem dvije države.

Predmet ovog diplomskog rada je kruzing turizam i pozicioniranje Republike Hrvatske na tržištu istog. Svrha je rada pozicionirati Hrvatsku kao kruzing destinaciju.

Na temelju izloženog predmeta istraživanja, postavlja se sljedeća hipoteza: Hrvatska ima značajnu poziciju na globalnom tržištu kruzera.

Pomoćne hipoteze su:

1. Kruzerske destinacije podložne su znatnom onečišćenju okoliša i gužvama.
2. Rijeka ima potencijala za daljnji razvoj na tržištu kruzera.

Rad je podijeljen na sedam poglavlja. U *prvom* poglavlju dana je analiza prethodnih istraživanja. U *drugom* poglavlju rada, pod nazivom Kruzing turizam definiran je kruzing turizam, njegove teorijske odrednice, povijesni razvoj kao i njegova obilježja te suvremeni trendovi. U *trećem* poglavlju analizira se kruzing turizam, a u *četvrtom* se analizira kruzing turizam u Hrvatskoj, njegova prirodna osnova za razvoj te tržište. U ovom poglavlju je provedena i SWOT analiza kruziranja turizma u Hrvatskoj. U *petom* poglavlju pod nazivom Kruzing - utjecaj na okoliš, analizira se kruzing turizam s ekološke perspektive te je dan primjer Dubrovnika kao primjer negativnog utjecaja povezanog s kruziranjem turizmom. U *šestom* poglavlju, provedena je analiza istraživanja na temu aktivnosti putnika i članova posade kruzera u Rijeci kao kruzerskoj destinaciji. *Sedmo*, posljednje poglavlje odnosi se na razvojne mogućnosti grada Rijeke i luke nautičkog turizma Porto Baroš. U *zaključku* se donosi rezime ovog diplomskog rada.

Pri izradi rada korištene su sljedeće znanstvene metode: metoda deskripcije, metoda analize i sinteze, metoda istraživanja, metoda klasifikacije, povijesna metoda, metoda komparacije, te metoda indukcije i dedukcije.

1. Analiza prethodnih istraživanja

Nautički turizam je u okviru Prijedloga strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine prepoznat kao jedan od najprepoznatljivijih i najbolje tržišno pozicioniranih turističkih proizvoda Hrvatske. Kao razlozi razvijenosti i atraktivnosti ovog oblika turizma navode se iznimno atraktivna obala, dobri uvjeti za plovidbu i jedrenje tijekom većeg dijela godine, dobra turistička infrastruktura te duga tradicija.

Treba napomenuti da je i u prethodnom dokumentu „Strategija razvoja turizma RH do 2020. godine“ (NN br. 55/13) nautički turizam prepoznat kao jedan od dominantnih proizvoda. Prema istoj, nautički turizam (*yachting/cruising*) je proizvod iznimne globalne atraktivnosti koji u svijetu bilježi kontinuirano visoke, čak dvoznamenkaste stope rasta. Strategija pozicionira Hrvatsku kao jednu od poželjnijih nautičkih destinacija na svijetu što proizlazi iz stalno rastućih rezultata poslovanja u nautičkom turizmu (ponajviše produljenje sezone), ali i kontinuiranog popunjavanje dijela pratećeg lanca vrijednosti.

Kruzing predstavlja takav pojavni oblik nautičkog turizma, koji se organizira kao kružno putovanje plovilom kruzing tvrtke ili za tu svrhu nabavljenim i posebno pripremljenim plovilom. Takva krstarenja su najčešće povezana s pristajanjima broda u jednoj ili više luka, odnosno turističkih destinacija, u kojima putnici i posada silaze na kopno radi turističkih obilazaka.¹

Luke u kojima se odvija promet kruzera najčešće su putničke luke u kojima se odvija i linijski promet. Međutim, kruzeri pristaju i u dijelove luke koje su predviđene za obavljanje teretnog prometa. Prema svojoj funkciji luka za kružna putovanja može biti polazna (engl. *home port*) i luka ticanja (engl. *port of call*).

Brodarske kompanije neprestano ulažu znatna sredstva u nove, luksuzne brodove kako bi bile spremne odgovoriti na sve veću potražnju i konkurentske izazove. Trend izgradnje terminala slijedi trendove u izgradnji sve većih brodova te se terminali za prihvata brodova grade na sve atraktivnijim lokacijama. Terminali su na većini lokacija u potpunosti iskoristivi tijekom cijele godine. Međutim, na lokacijama gdje su kružna putovanja isključivo sezonskog karaktera, terminali su u funkciji lokalnog stanovništva. Usporedbom terminala za prihvata

¹ Institut za turizam, Sažetak - Studija održivog razvoja kruzing turizma u Hrvatskoj, 3.

brodova za kružna putovanja, uočavaju se infrastrukturne razlike koje su često rezultat stupnja razvoja pojedine zemlje.

Gospodarski učinci kružnih putovanja značajna su za lokalno i regionalno gospodarstvo, a posebice kada luka postane mjesto ukrcaja/iskrcaja putnika. Kruzing turizam pokretač je razvoja brojnih uslužnih djelatnosti te izvor prihoda privatnog i javnog sektora. Industrija krstarenja postigla je rast od 2.600 posto od 1970.²

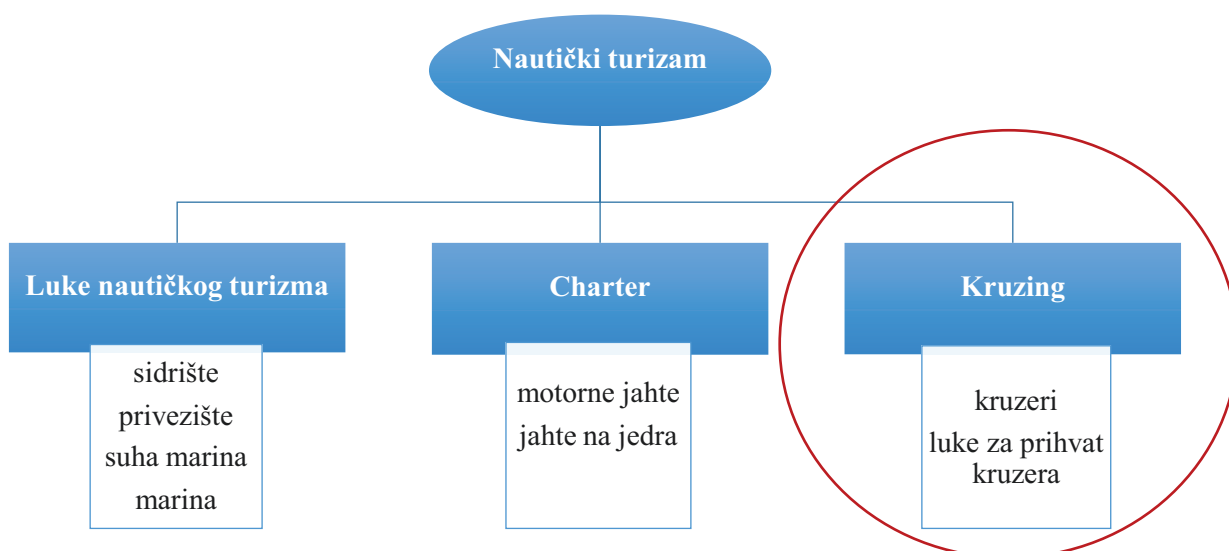
² Lau, Yip i Kanrak. „Fundamental Shifts of Cruise Shipping in the Post-COVID-19 Era“, 2.

2. Kruzing turizam

Kako bi se moglo razmatrati o pojmu kruzing turizma, potrebno je prvo definirati nautički turizam. Nautički turizam spada u specifične oblike turizma i najčešće se definira kao kretanje turista plovilima po moru ili rijekama. U nautički turizam također spada pristajanje, boravak turista u lukama i marinama, kao i cjelokupna infrastruktura luka i marina potrebna za prihvata turista. Nautički turizam multifunkcionalna je turistička djelatnost s veoma izraženom pomorskom komponentom.³ Ova jednostavna i praktična definicija nautičkoga turizma ističe osnovne karakteristike nautičkoga turizma, koje ga svrstavaju u turističku djelatnost, a koja osim turističkih znanja traži i pomorske vještine i znanja.⁴

Sam pojam nautičkog turizma proizlazi iz dvaju pojmova: nautički i turizam. Ovaj je drugi pojam u znanstvenoj turističkoj literaturi dovoljno objašnjen, a prvi je nastao od grčke riječi *naus* što znači brod, lađa, ali i vještina plovidbe.⁵ U širem kontekstu znači pomorstvo u cjelini, brodarenje, plovidba i slično.

Nautički se turizam s obzirom na svoje pojavne oblike grupira u sljedeće skupine poslovanja: luke nautičkog turizma, charter i cruising.⁶ Na Slici 1. prikazan je model nautičkog turizma u Hrvatskoj.

Slika 1. Model nautičkog turizma u Hrvatskoj

Izvor: autorica prema Luković, Nautički turizam, definiranje i razvrstavanje

³ Luković i Gržetić. Nautičko turističko tržište u teoriji i praksi Hrvatske i europskog dijela Mediterana, 33.

⁴ Luković, „Nautički turizam, definiranje i razvrstavanje,“ 697.

⁵ Ibidem

⁶ Ibidem, 704.

U luke nautičkog turizma spadaju sidrišta, privezišta te marine i suhe marine. Charter podrazumijeva korištenje motornih jahti i jahti na jedra, dok pod kruzing spadaju kruzeri i luke za prihvrat istih. U ovom diplomskom radu posebna se pažnja pridaje kruzing turizmu.

2.1. Teorijske odrednice kruzinga

Kako je prije navedeno kruzing podrazumijeva putovanje putnika posebnim putničkim brodovima za krstarenje morem, rijekama i jezerima radi zabave, odmora i razonode uz uobičajeno pristajanje broda u nekoliko luka, te najčešće povratak u polaznu luku. Međutim, kruzing podrazumijeva i kabotažu, odnosno obalnu plovidbu isključivo unutar teritorijalnih voda vlastite države te međunarodni kruzing, odnosno plovidbu koja dotiče luke u nekoliko, odnosno u barem dvije države. Prema karakteru putovanja, kruzing se svrstava u nautički turizam, budući se temelji na brodu i plovidbi.

Brod na brodskim kružnim putovanjima predstavlja plutajući hotel koji prevozi putnike s jednog mjesta na drugo, odnosno od luke do luke, a u širem smislu kod velikih brodova, zbog raznolike ponude na brodu, ima i karakteristike pokretne destinacije (*mobile or floating resort*). Takvi se brodovi smatraju primarnom destinacijom boravka turista, a sve destinacije u kojima pristaju, sekundarnim.⁷

S obzirom na to kakve usluge nudi, plovila za kruzing nazivaju se i plutajućim hotelima. Ugostiteljske usluge se nadopunjuju uslugama zabave, razonode, razgledavanja, povijesnim, kulturnim, graditeljskim, kao i prirodnim znamenitostima.⁸

Unutar podsustava kružnih putovanjima brodom, luke u koje pristaju, sačinjavaju njegov bitni podsustav. Luke i gradovi, u koje brodovi uplovljavaju tijekom kružnog putovanja, mogu se definirati turističkim mjestima koja prema definiciji Državnog zavoda za statistiku moraju ispunjavati sljedeće osnovne uvjete:⁹

- atraktivnost (prirodne ljepote, ljekoviti izvori, kulturno-povijesni spomenici, razne kulturne, zabavne i sportske priredbe),
- komunikativnost (mogućnost pristupa, prometne veze), te

⁷ Dowling, The Cruising Industry, 8.

⁸ Luković i drugi, Nautički turizam Hrvatske, 233.-234.

⁹ Ibidem, 222.

- receptivnost (objekti za smještaj, i uz njih prateći objekti za pružanje raznih usluga – trgovinskih, obrtničkih, poštanskih, te postojanje parkova, kupališta, šetališta itd.).

Stoga, luke i gradovi atraktivni za krusing turizam moraju graditi svoju tržišnu nišu upravo na atraktivnosti, komunikativnosti i receptivnosti budući su to tri glavna aspekta turističkog mjesta.

Prema funkciji, u svrhu organiziranja putovanja, luke za brodove na kružnim putovanjima dijele se na: polazne luke (*home port, turn around port*) i luke ticanja (*port of call*).¹⁰

Polazna luka (matična ili okretna luka) početna je i završna točka itinerera krstarenja za određeni brod za krstarenje. Tu se putnici ukrcavaju na brod na početku svog putovanja i iskrcavaju na kraju istoga. Polazne luke također su poznate kao luke za okretanje jer se tamo operacije broda “okreću“, uključujući ukrcaj, iskrcaj putnika, obnavljanje zaliha i promjene posade. Ove su luke obično opremljene objektima za prihvat velikog broja putnika i posade, carinske i useljeničke procedure, rukovanje prtljagom i slično. Primjeri najpoznatijih uključuju Miami, Barcelonu i Sydney, gdje brodovi za krstarenje često započinju i završavaju svoja putovanja.

Polazna luka, osim atraktivnosti, komunikativnosti i receptivnosti, mora omogućiti sljedeće sadržaje i usluge:

- siguran i stalan vez,
- dobru prometnu povezanost,
- blizinu zračne luke,
- parkirališni prostori za autobuse i osobna vozila,
- terminal s raznovrsnim sadržajem.

Luka ticanja (luka pristajanja) odnosi se na odredište gdje se brod za krstarenje zaustavlja na relativno kratko vrijeme, omogućujući putnicima da se iskrcaju i istraže područje. Putnici prilikom pristajanja mogu otići na razne izlete, posjetiti lokalne atrakcije, kupovati, objedovati ili jednostavno uživati u ambijentu odredišta. Luke ticanja bitan su aspekt itinerera krstarenja jer unose raznolikost u putovanje i nude putnicima priliku da iskuse različite kulture i mjesta. Ta odredišta mogu varirati od velikih gradova do manjih obalnih mjesta i otoka. Stoga, mora udovoljavati sljedećim zahtjevima:

- mogućnost prihvata brodove na kružnim putovanjima,

¹⁰ Ibidem, 222.

- osiguravanje carinske i policijske formalnosti,
- organiziranje izleta,
- usluge i servisi za popravak i opsluživanje broda,
- ugostiteljski objekti, restorani i prodavaonice.

Luke u kojima se odvija promet kruzera najčešće su putničke luke u kojima se odvija i linijski promet. Međutim, kruzери pristaju i u dijelove luke koje su predviđene za obavljanje teretnog prometa.

Kruzing turizam odražava specifične utjecaje u destinaciji u kojoj se razvije te ostvaruje:¹¹

- sociološki utjecaj,
- gospodarski utjecaj, te
- ekonomski utjecaj.

Sociološki utjecaj kruzing turizma odnosi se na utjecaj koji ima na lokalno stanovništvo, ali i na stacionarne turiste koji privremeno borave u destinaciji. Naime, radi se o narušavanju ljepote vizure od strane velikih kruzera, ali i gužvama koje nastaju kada se brojni gosti s kruzera iskrcaju u turističko mjesto, dok se gospodarski utjecaj kruzing turizma mjeri ostvarenim prihodom, kojeg čini ukupna potrošnja putnika i posade u destinaciji te od troškova koje ima brod.¹²

U luci brodovi uglavnom provedu jedan dan. Većina turista odlučuje se za organizirane izlete, razgledavanje okolnih mjesta i znamenitosti autobusima ili brodicama, a manji dio za samostalna razgledavanja.

2.2. Povijesni razvoj kruzinga

Kruzing turizam se u svijetu pojavio relativno kasno u odnosu na druge vidove turizma. Prvi brod *Oceanic*, izgrađen isključivo za kružna putovanja po Sjevernoj Americi, spušten je u more 1965. godine, za kompaniju *Home Lines*. Povjesničari taj čin smatraju početkom modernog kruzinga. Godine 1966., *Norwegian Caribbean Line* postala je prva kompanija koja je nudila

¹¹ Institut za turizam, Studija održivog razvoja kruzing turizma u Hrvatskoj, 5.

¹² Gračan, Alkier i Uran, Strateška usmjerenja nautičkog turizma u Europskoj uniji, 226-227.

cjelogodišnji itinerer kružnih putovanja brodom *Sunward*, namijenjenim širem tržištu.¹³ Šezdesetih godina prošlog stoljeća započinje razvoj kruzinga, s prvima kružnim putovanjima Karibima, s putnicima iz SAD-a i Kanade. Trend krstarenja proširio se na Europu, prvenstveno u Velikoj Britaniji, te potom i u azijsko-pacifičkoj regiji.

Počeci kruzinga u Hrvatskoj spominju se od 1844. kada je parobrod „*Baron Stuermaer*“ doplovio u Dubrovnik iz Trsta sa 153 putnika na „putovanju od užitka“.¹⁴ Već tada se moglo predvidjeti da će Dubrovnik zauzimati značajno mjesto u turizmu.

Kružna putovanja bila su dugi niz godina rezervirana za goste bolje platežne moći, a ponuda nije bila namijenjena masovnom konzumiranju poput *all inclusive* odmora na nekoj turističkoj destinaciji. Tijekom 2010. godine cijena se pojavljuje kao ključna u odabiru destinacije, a ponuđači kružnih putovanja suočavaju se s činjenicom da je ta vrsta putovanja postala dostupna širem krugu gostiju. Smještajni kapaciteti se povećavaju, istovremeno nudeći sve raznovrsniji spektar specijaliziranih aktivnosti. Tržište, koje je gotovo bilo rezervirano za goste veće platežne moći postaje dostupne širokom krugu potencijalnih gostiju.

Kružna putovanja su danas jedan od trendova na turističkom tržištu, pri čemu turisti postaju sve zahtjevniji u svojim potrebama, željama, motivima i obilježjima. Ponuda kružnih putovanja sve je raznovrsnija, tako da putnici mogu odabrati putovanje, bilo kratko, dugo, otočno, obalno, riječno, tematsko, pustolovno ili neku drugu vrstu putovanja. Ugođaj koji vlada na brodu se značajno promijenio, formalno ponašanje zamijenjeno je ugodnijom atmosferom.

2.3. Suvremeni trendovi i obilježja kruzinga

Ponudu u međunarodnom kruzingu sa stajališta broдача čine, prije svega luke za prihvat brodova što uključuje vodne i infrastrukturne karakteristike luke, cijene usluga, lučke pristojbe i naknade te procedure prijvata i otpreme brodova, zatim turistička mjesta/gradovi uz koji se luke nalaze i to njihova atraktivnost i turistička ponuda te mogućnost organiziranog obilaska, kao i izdvojene turističke atrakcije ako su dostupne organiziranim načinom posjete, izletima. U kontekstu iznimnog rasta interesa svjetske turističke potražnje za upoznavanjem Zemlje kao suvremenog globalnog sela, slijedom prostorne distribucije turizma na sve regije svijeta, što je

¹³ Kovačić, Zekić, Violić. „Analysis of Cruise Tourism on Croatian Rivers“, 28.

¹⁴ Jerković, Povijest brodskih kružnih putovanja u Dubrovniku, 12.

omogućila eksplozija u prometnim, ali i informatičkim sustavima, od kraja prošlog stoljeća posebice su aktualni programi kruzinga kao važnog segmenta nautičkog turizma.¹⁵

Pod kružnim putovanjima ili krstarenjima se podrazumijeva prijevoz ljudi brodom po unaprijed određenom plovidbenom redu i programu (itinereru) te uz niz sportskih, zabavnih, zdravstvenih i drugih aktivnosti i usluga, koje se pružaju putnicima na turističkom putovanju u svrhu odmora, zabave i rekreacije.¹⁶ Kruzing, kao jedan od tri pojavna oblika nautičkog turizma, najčešće se dijeli prema trajanju, i to na kraća i duža putovanja. Također, dijeli se i na unutrašnja, obalna, otočna i oceanska putovanja (krstarenja), te na tematska kružna putovanja. Generalna podjela kruzing turizma i njegove osnovne karakteristike prikazani su u Tablici 1.

Tablica 1. Generalna podjela kruzing turizma

Obalna krstarenja	<ul style="list-style-type: none"> • kratka i organizirana krstarenja organizirana od strane lokalnih turističkih agencija u zatvorenim akvatorijima
Obalna međunarodna lučka krstarenja	<ul style="list-style-type: none"> • putovanja do poznatih svjetskih luka
Krstarenja po otočnim skupinama	<ul style="list-style-type: none"> • vrlo atraktivna – Kanari, Bahami, Sejše grčki i hrvatski otoci
Oceanska krstarenja	<ul style="list-style-type: none"> • višetjedna • mogu uključivati i put oko svijeta
Krstarenja na užem području	<ul style="list-style-type: none"> • u ovu kategoriju ulazi i plovidba po zatvorenim morima • ističu se krstarenja po Sredozemlju, zemljama sjeverne Europe, Meksičkom zaljevu i Karipskim morem, uzduž obale Kalifornije, istočnom obale Australije, i slično.

Izvor: S. Geić: Menadžment selektivnih oblika turizma, 286.

Odabiru destinacije kao i samom itinereru kruzing tvrtke posvećuju posebnu pažnju. Lista prema kojoj se donosi odluka grupirana je u četiri osnovne grupe koje utječu na donošenje odluka: marketing i prodaja, pomorske operacije, logistika te financije i pravo.¹⁷ Kriteriji za odabir destinacije prikazani su u Tablici 2.

¹⁵ Geić, Menadžment selektivnih oblika turizma, 286.

¹⁶ Ibidem, 284.

¹⁷ Horwath Consulting Zagreb, Studija o mogućnostima razvoja Rijeke kao turističke destinacije (s naglaskom na cruising), 51.

Tablica 2. Kriteriji kruzing tvrtke za odabir destinacije

Marketing i prodaja	Pomorske operacije
<ul style="list-style-type: none"> • Osviještenost potrošača (putnika) i mogućnost plasiranja destinacije na tržište • Pristup potrošačima (putnicima) • Slaganje s filozofijom kruzing branda • Slaganje s obrascima godišnjeg odmora potrošača 	<ul style="list-style-type: none"> • Navigacija i pristup • Konfiguracije veza, doka i značajke terminala • GTA (Ground Transportation Area) i parkiranje • Osiguravanje i sigurnost • Povijest lučkih operacija
Logistika, zrak-more i izleti	Financije i pravo
<ul style="list-style-type: none"> • Pristup kopnu • Zračni most • Smještajni kapaciteti • Izleti i mjesta interesa u destinaciji 	<ul style="list-style-type: none"> • Pristojbe • Rad, gorivo i ostali operativni troškovi • Zakonske regulative • Pomorski zakon

Izvor: Horwath Consulting Zagreb, Studija o mogućnostima razvoja Rijeke kao turističke destinacije (s naglaskom na cruising), 51.

U kontekstu zadovoljavanja specifičnih tržišnih niša u okviru različitih segmenata sve zahtjevnije nautičke turističke potražnje, zanimljiva su i tržišno prepoznatljiva tematska kružna putovanja.¹⁸ Tematska krstarenja popularna su opcija za putnike koji žele spojiti svoju ljubav prema krstarenju s određenim interesom ili hobiem. Ova krstarenja bave se različitim temama, stvarajući jedinstveno iskustvo za putnike. Postoje različiti tipovi tematskih kružnih putovanja, a teme najpoznatijih su:

- **Avantura i istraživanje:** Krstarenja s avanturističkom tematikom usmjerena su na istraživanje jedinstvenih odredišta ili sudjelovanje u uzbudljivim aktivnostima. Putnici se mogu ukrcati na safari s divljim životinjama, ronilačke izlete, planinarenje ili čak sudjelovati u ekstremnim sportovima poput penjanja po stijenama ili vožnje ziplineom.
- **Hobiji i interesi:** Tematska krstarenja služe širokom rasponu hobija i interesa kao što su fotografija, umjetnost, filmovi, stripovi ili igre. Putnici mogu sudjelovati u radionicama, prisustvovati panelima i komunicirati sa stručnjacima u svojim područjima.

¹⁸ Geić, Menadžment selektivnih oblika turizma, 288.

- Glazba i zabava: Ova krstarenja fokusirana su na određene žanrove glazbe ili predstavljaju popularne bendove i izvođače. Putnici mogu uživati u nastupima uživo, tematskim zabavama i susretima s glazbenicima. Primjeri uključuju rock & roll krstarenja, jazz krstarenja ili čak krstarenja s tribute bendovima.
- Wellness i fitness: Ova krstarenja namijenjena su pojedincima koji brinu o zdravlju nudeći tečajeve fitnessa i joge. Putnici mogu sudjelovati u wellness seminarima i baviti se aktivnostima poput meditacije, pilatesa ili zumbе dok uživaju u pogodnostima broda.
- Obitelj i djeca: Obiteljska krstarenja nude aktivnosti i zabavu za sve uzraste. Na brodu se nalaze dječji klubovi i igraonice, te se odvijaju obiteljske predstave i tematske zabave. Neka krstarenja čak mogu imati likove iz popularnih dječjih franšiza na brodu za upoznavanje i fotografiranje.
- Hrana i vino: Krstarenja s temom hrane i vina savršena su za kulinarske entuzijaste. Nude demonstracije kuhanja, degustacije vina i mogućnosti objedovanja u specijaliziranim restoranima. Neka krstarenja mogu čak uključivati slavne kuhare koji pružaju ekskluzivna gastronomska iskustva i radionice.

Također, uz navedene, postoje i praznička krstarenja (na primjer proslava Nove godine, Noći vještica), putovanja za određene profesije (liječnici, umjetnici), za samce i slično. Za tematska kružna putovanja uobičajeno je da uključuju posebne dekoracije, zabavu i aktivnosti na brodu u okviru odabrane temu. Takva putovanja putnicima pružaju priliku da se povežu s istomišljenicima i uživaju u odmoru prilagođenom njihovim specifičnim interesima.

Neke od najpoznatijih kompanije koje se bave tematskim kružnim putovanjima su:

- Royal Caribbean International: Royal Caribbean nudi niz tematskih krstarenja, uključujući krstarenja s glazbenom tematikom sa popularnim umjetnicima, filmskom tematikom, krstarenja s kulinarskom tematikom sa slavnim kuharima i krstarenja s temom praznika kao što su krstarenja za Noć vještica ili Božić.
- Disney Cruise Line: Disney Cruise Line nudi tematska krstarenja za obitelji i djecu, s plovidbama s Disneyjevim likovima, tematskim zabavama i zabavom prilagođenom djeci i odraslima. Također imaju posebna krstarenja sa Star Wars i Marvel tematikom.
- Princess Cruises: Princess Cruises organizira tematska krstarenja kao što su „Discovery at Sea.“ To su krstarenja za obitelji s edukativnim programima i aktivnostima za djecu, kao i krstarenja s vinskom tematikom, koja uključuju degustacije vina, izlete u vinograde i seminare s vinskim stručnjacima.

- Norwegian Cruise Line: Norwegian Cruise Line nudi niz tematskih krstarenja, uključujući krstarenja s glazbenom tematikom na kojima nastupaju umjetnici iz različitih žanrova, krstarenja u žanru komedije sa stand-up nastupima i krstarenja s temom životnog stila usmjerena na zdravlje, fitness ili osobni razvoj.
- Cunard Line: Cunard Line ugošćuje niz tematskih krstarenja, uključujući krstarenja s tematikom plesa, mode te književne festivale. Također nude tematska putovanja usmjerena na cijenjenje vina, jazz glazbu i klasičnu glazbu.
- Holland America Line: Holland America Line nudi različita tematska krstarenja, uključujući krstarenja na temu kulinarstva s gostima kuharima, krstarenja na temu „Zemlje BBC-ja“ s obrazovnim programima i stručnjacima za divlje životinje te krstarenja „Ples sa zvijezdama“ koja uključuju profesionalne plesače i sate plesa.
- Celebrity Cruises: Celebrity Cruises organizira tematska krstarenja kao što su wellness i fitness krstarenja, LGBTQ+ krstarenja, vinska krstarenja, te usmjerena na glazbu kao što je „The Jazz Cruise.“

U Hrvatskoj, tematska krstarenja nisu toliko popularna, no treba istaknuti da je vrlo popularan specifičan oblik kruzinga, takozvani „*Old Cruise*“. Taj specifičan oblik turizma podrazumijeva višednevno ili izletničko krstarenje na tradicionalnim hrvatskim motornim jedrenjacima i trabakulima opremljenim za višednevni boravak gostiju na brodu uz obilazak hrvatskih luka te atraktivnih priobalnih i otočnih lokaliteta.¹⁹ Današnji brodovi za krstarenje nekada su bili projektirani za potpuno drugačiju namjenu, ali su se svojim oblikom i dizajnom pokazali zanimljivima za odmor i razgledavanje hrvatske obale.²⁰ Trabakuli su namijenjeni za smještaj manjeg broja ljudi. *Old Cruise* je visoko je istaknut na europskom tržištu ponude i vrlo dobro prihvaćena na izazovnom tržištu potražnje.

Svakako treba napomenuti da trend okretanja prema ekološkim aspektima nije zaobišao ni tržište kruzera. Naime, projekcije su da će do 2027. godine, flota članova preookeanskih krstarenja CLIA²¹ usmjeravati svoje resurse prema čišćoj, učinkovitijom budućnosti. Planirano je 26 brodova za krstarenje na ukapljeni prirodni plin te 174 plovila s priključkom na struju s obale. U planu je i naprednim sustavima za pročišćavanje otpadnih voda opremiti 81 % globalnog kapaciteta.

¹⁹ Geić, Menadžment selektivnih oblika turizma, 289.

²⁰ Uran Maravić, Gračan i Barkidija Sotošek, „Old cruise“ – New growing segment of Croatian nautical offer, 103.

²¹ CLIA - neovisna, neprofitna udruga koja promiče interese europske industrije krstarenja

3. Analiza kruzing turizma

Kruzing predstavlja jedan od glavnih segmenata turističkog putovanja, koji djeluju u različitim regijama diljem svijeta, od Sredozemnog mora do Tihog oceana. Posljednjih je godina prihod industrije krstarenja diljem svijeta porastao na više od 27 milijardi američkih dolara, iako se ta brojka otprilike prepolovila 2021. godine zbog utjecaja pandemije korona virusa (COVID-19) na globalni turizam.

Sjedinjene Američke Države, sa svojim dugim obalama i pristupom mnogim obližnjim lukama u tropskom Karipskom moru, vodeće su u svijetu po prihodima od krstarenja. Prije pandemije, prihod industrije krstarenja u SAD-u bio je više od četiri puta veći od prihoda Njemačke, drugog vodećeg tržišta. Godine 2021. SAD i dalje zauzima vodeću poziciju na tržištu. Međutim, prihod je pao za otprilike šest milijardi američkih dolara u odnosu na 2019. godinu. Sveukupno, iako se usluge rezervacije putovanja sve više sele online u ovom segmentu, izvan mrežna prodaja ostaje dominantan kanal prodaje za globalnu industriju krstarenja, s nešto manje od jedne četvrtine prihoda industrije krstarenja dolazi od online kanala.²²

Međutim, pandemija je teško pogodila industriju krstarenja u 2020. i 2021. godini. Utjecaj COVID-19 ogleda se u velikim padu broja putnika na oceanskim kruzerima diljem svijeta u prve dvije godine krize. Iako se broj putnika na kruzerima prethodno povećao s gotovo 18 milijuna 2009. na otprilike 30 milijuna deset godina kasnije, 2021. godine, bilo je nešto manje od pet milijuna putnika na kruzerima. Te je godine većina putnika na kruzerima diljem svijeta došla iz Sjeverne Amerike, a zapadna Europa bila je druga po redu vodeća izvorna regija za kruzing turizam. U međuvremenu, iako je broj putnika drastično pao zbog pandemije, karipski otoci, Bahami i Bermuda ostali su najposjećenija svjetska odredišta za krstarenja, ugovivši oko 1,7 milijuna turista u 2021. godini. Slijede zemlje srednjeg i zapadnog Mediterana na ljestvici, privlačeći manje od milijun putnika na krstarenju te godine.²³

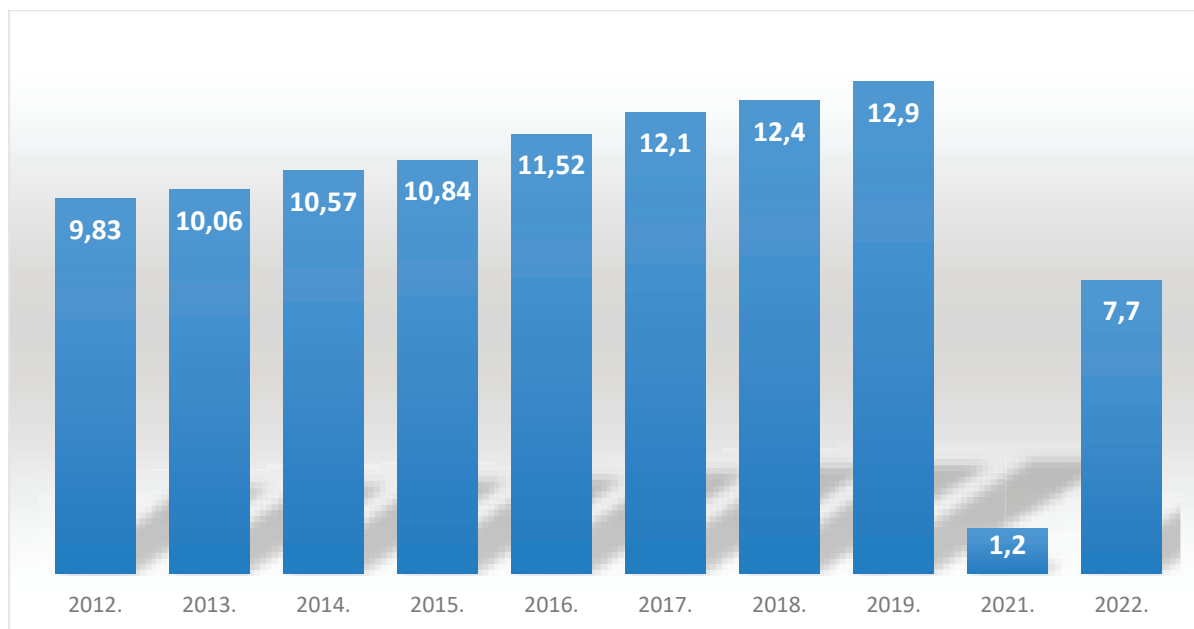
Današnjim globalnim tržištem krstarenja dominira nekolicina značajnih tvrtki sa sjedištem u SAD-u. To su: Carnival Corporation, Royal Caribbean Cruises i Norwegian Cruise Line. Carnival je 2021. godine činio gotovo polovicu svjetskog tržišnog udjela kompanija za krstarenja, dok je Royal Caribbean zauzimao četvrtinu svjetskog tržišnog udjela. Iako Royal

²² Statista, <https://www.statista.com/topics/1004/cruise-industry/#topicOverview> (03.07.2023.)

²³ Ibidem

Caribbean Cruises upravlja nekim od najvećih brodova za krstarenje u svijetu, najveći konkurent marke Carnival Corporation ostaje vodeća globalna tvrtka za krstarenja u smislu prihoda.

Prikaz broja putnika koju je tvrtka Carnival Corporation & plc prevezla u periodu od 2012. do 2022. godine nalazi se u Grafikonu 1.

Grafikon 1. Broj putnika Carnival Corporation & plc-a (u mil.)

Izvor: prema Statista, <https://www.statista.com/statistics/266274/passengers-of-cruise-operator-carnival-corporation-und-plc/> (03.07.2023.)

Ukupan broj putnika koje je prevezao Carnival Corporation & plc diljem svijeta u 2022. godini bilježi porast u odnosu na 2021. godinu. Unatoč značajnom godišnjem povećanju broja putnika, nije dosegnuta razine prije pandemije. Broj putnika u 2022. godini iznosio je 7,7 milijuna. Tijekom razmatranog razdoblja, gosti na krstarenjima Carnival Corporationa dosegli su najveću brojku u 2019. godini, dosegnuvši vrhunac od gotovo 13 milijuna putnika.

Prema Marine Digitalu, 15 najznačajnijih kruzerskih tvrtki su²⁴: Carnival Cruise Line International, P&O krstarenja, P&O Australija, Holland America Line, Cunard, Seabourn Cruise Line, Princess Cruises, Royal Caribbean, Norwegian Cruise Line, MSC Cruises, Celebrity Cruises, Costa Cruises, Disney Cruise Line, Viking Cruises te Marella Cruises. U Tablici 3. prikazana su njihova sjedišta i najveća plovila, te maksimalni kapacitet, dužina i tonaža istih.

²⁴ Marine Digital, https://marine-digital.com/article_top_15_cruise, (08.07.2023.)

Tablica 3. Najznačajnije kruzerske tvrtke

Tvrtka	Sjedište	Najveće plovilo	Maksimalni kapacitet	Dužina plovila (m)	Tonaža plovila (GT)
Carnival Cruise Line International	Doral, Florida, SAD	Mardi Gras	6.500	340	181.808
P&O Cruises	Southampton, Ujedinjeno Kraljevstvo	MS Iona	5.206	344,5	184.089
P&O Australija	Chatswood, Australija	Pacific Encounter	2.600	290	109.000
Holland America Line	Seattle, Washington, SAD	MS Nieuw Statendam	2.666	299,75	99.902
Cunard	Southampton, Ujedinjeno Kraljevstvo	Fincantieri 6274	3.000	322,51	113.000
Seabourn Cruise Line	Seattle, Washington, USA	MV Seabourn Ovation	604	210	41.865
Princess Cruises	Santa Claritia, California, USA	MS Island Princess	2.214	294	91.627
Royal Caribbean	Miami, Florida, SAD	Symphony of the Seas	6.680	361,01	228.081
Norwegian Cruise Line	Miami, Florida, SAD	Norwegian Encore	3.998	333,44	169.116
MSC Cruises	Ženeva, Švicarska	MSC Virtuosa	6.334	331,43	181.541
Celebrity Cruises	Miami, Florida, SAD	Celebrity Apex	3.405	306	130.818
Costa Cruises	Genova, Italija	Costa Smeralda	6.554	337	185.010
Disney Cruise Line	London, Engleska	Disney Fantasy	4.000	339,8	129.750
Viking Cruises	Basel, Švicarska	Viking Mississippi	386	137	47.800
Marella Cruises	Luton, Ujedinjeno Kraljevstvo	Marella Explorer 2	1.814	248	71.545

Izvor: prema Marine Digital, https://marine-digital.com/article_top_15_cruise (08.07.2023)

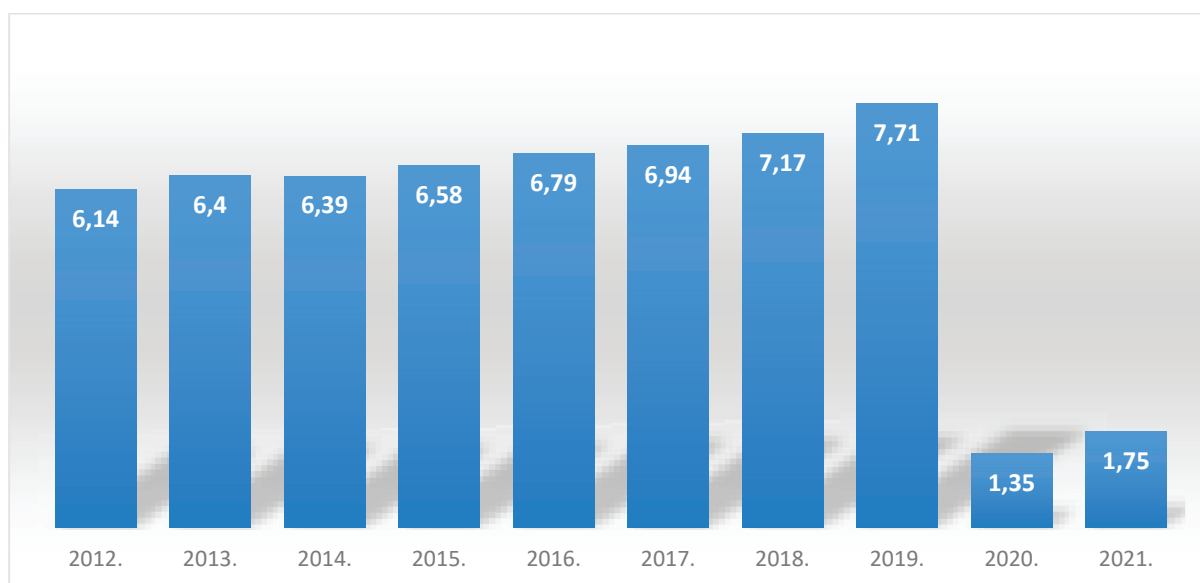
Kao jedna od prestižnijih kruzerskih tvrtki, Royal Caribbean je 2022. godine izgradio *Wonder of the Seas* koji je trenutno najveći kruzer na svijetu. *Wonder of the Seas* dug je 362

metara, širok 64, te raspolaže kapacitetom od 5.606 putnika. Posebnosti su mu park s više od 20 tisuća biljaka te prostor za sastanke kapaciteta 1.394 sjedala.

Odnos između kruzing tvrtke i destinacije nije jednostavan i baziran je na nekoliko varijabli:

- nisu svi brodovi orijentirani na obalne resorte - neki su fokusirani više na avanturu, iskustvo plovidbe ili specijalizaciju usluge
- nije sva potražnja jednaka - Europljani su bolje informirani, Azijati žele samo svjetski prepoznate brandove
- nisu sve regije jednake - destinacije igraju značajniju ulogu na Mediteranu nego u drugim regijama (na primjer na Karibima)
- nisu sve destinacije jednake - mali egzotični otok je jedno, a povijesni grad sa zanimljivim sadržajem u bližoj regiji je nešto drugo.²⁵

Europska industrija krstarenja jedno je od najvećih tržišta krstarenja na svijetu, a po broju putnika nalazi se iza Sjeverne Amerike (Grafikon 2.). Prema dostupnim podacima, više od sedam milijuna putnika na kruzerima došlo je iz Europe u 2019. godini. Međutim, zbog pandemije Korona virusa (COVID-19) broj putnika je pao na 1,7 milijuna u 2021. godini.²⁶

Grafikon 2. Broj putnika na kruzerima iz Europe, 2012.-2021. (u mil.)

Izvor: Statista, <https://www.statista.com/statistics/386688/number-of-cruise-passengers-in-europe/> (08.07.2023.)

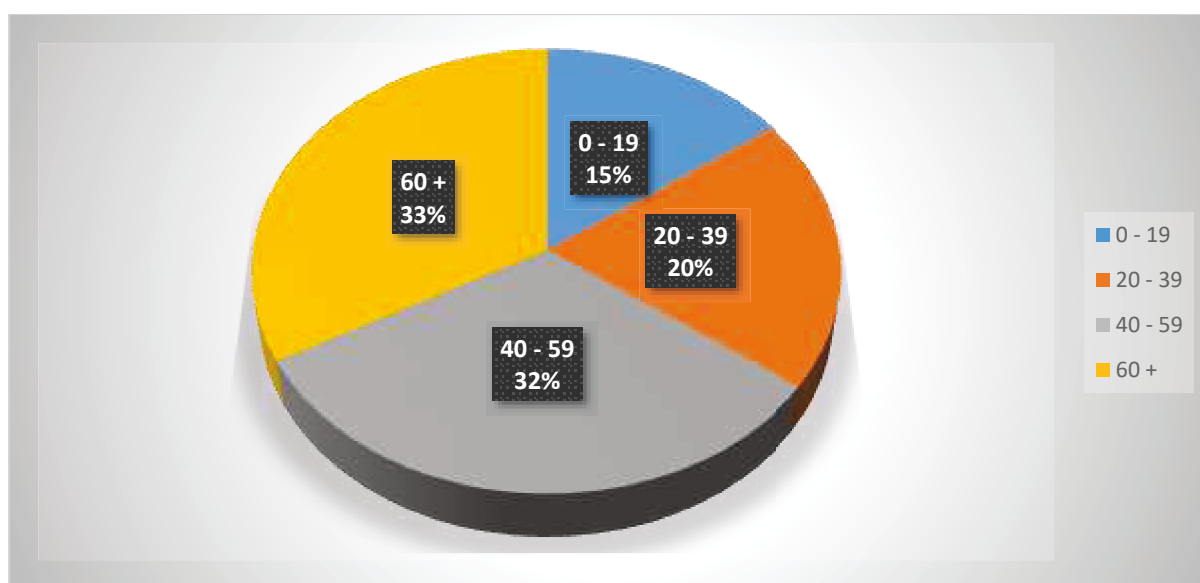
Vidljivo je da je broj putnika na kružnim putovanjima iz europskih zemalja porastao u 2021. godini u odnosu na prethodnu godinu za gotovo 30 %, dosegnuvši gotovo 1,75 milijuna putnika.

²⁵ Horwath Consulting Zagreb, Studija o mogućnostima razvoja Rijeke kao turističke destinacije (s naglaskom na cruising), 50.

²⁶ Statista, <https://www.statista.com/topics/4211/cruise-industry-in-europe> (08.07.2023.)

Unatoč rastu broja putnika u 2021. godini, nije dosegnut broj putnika prije pandemije. U godini prije pandemije gotovo je osam milijuna turista iz Europe putovalo kruzerima. Velika većina (85 %) putnika započela je svoje krstarenje u jednoj od pet država članica u 2017. godini. S 1,9 milijuna putnika Italija je činila 27 % ukupnog broja putnika u EU, a slijede Španjolska (1,5 milijuna putnika ili 21 %), Njemačka (1,1 milijun putnika ili 16 %), Velika Britanija (1,0 milijun putnika ili 14 %) te Belgija (0,5 milijuna putnika ili 7 %).²⁷ Treba naglasiti da su Southampton i Barcelona glavne polazne luke za kružna putovanja.

Grafički prikaz prosječne dobi turista na krstarenjima u periodu od 2018. do 2022. godine nalazi se Grafikonu 3.

Grafikon 3. Prosječna dob turista na krstarenjima, 2018-2022.

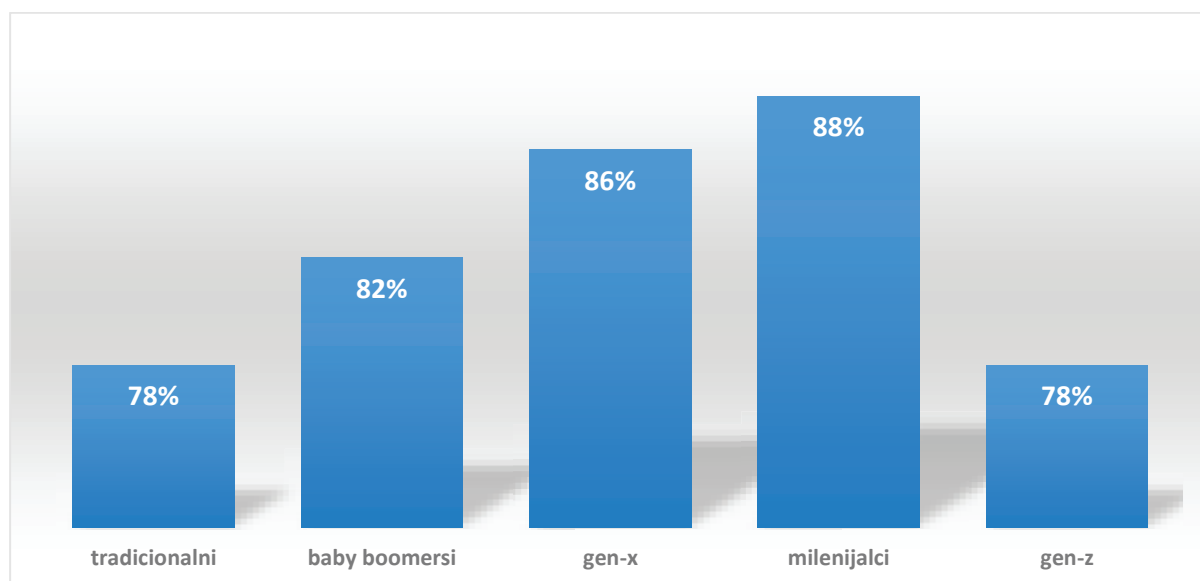
Izvor: prema Cruise Line Industry Association, https://cruising.org/-/media/clia-media/research/2023/2023-clia-state-of-the-cruise-industry-report_low-res.ashx/ (08.07.2023.)

Iz grafikona je vidljivo da su najbrojniji putnici u dobi od više od 60 godina. Slijede oni u dobi od 40 do 59, zatim oni od 20 do 39, te oni do 19 godina.

Godina 2022. smatra se tranzicijskom godinom. Velike nade u potpuni oporavak kruzinge industrije polažu se u 2023. godinu. Očekivanja su da će 2023. godina premašiti razine prije pandemije COVID-19. Nadalje, predviđa se da će se broj putnika na kruzerima povećati za 12 % u 2024. u usporedbi s 2019. godinom.

²⁷ Cruise Line Industry Association, <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news> (08.07.2023.)

Tome u prilog ide da su putovanja po kruzerskim destinacijama atraktivna. Stoga ih neki od putnika žele ponoviti. Na Grafikonu 4. grafički je prikazan postotak putnika koji su u 2022. godini iskazali interes da ponove kružno putovanje.

Grafikon 4. Želja putnika za ponovnim odlaskom na kružno putovanje

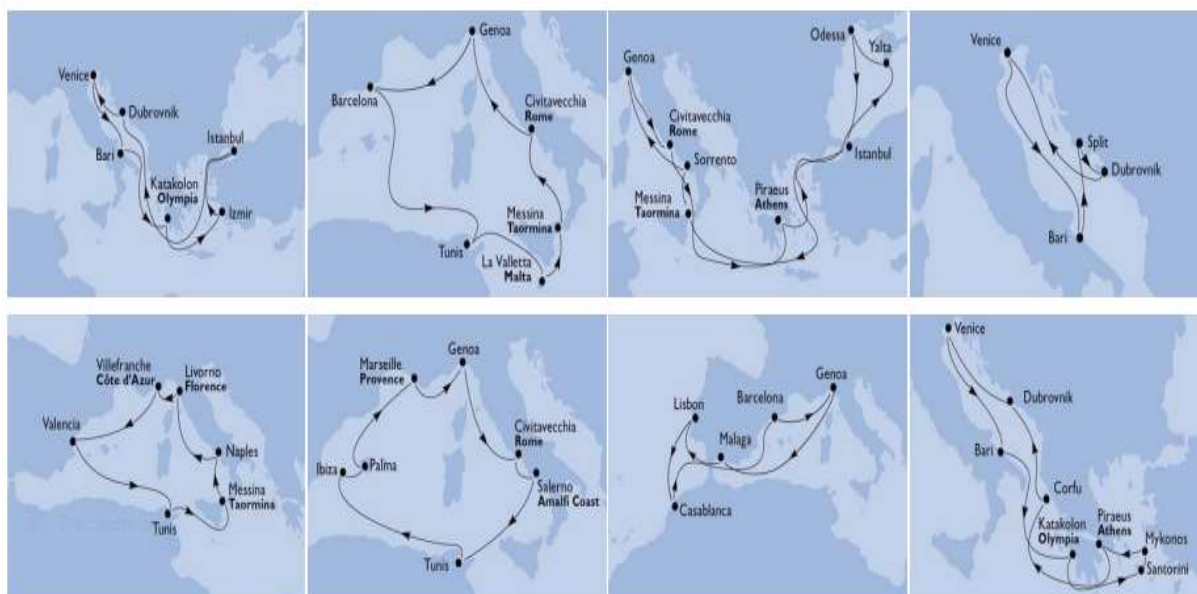
Izvor: Cruise Line Industry Association, https://cruising.org/-/media/clia-media/research/2023/2023-clia-state-of-the-cruise-industry-report_low-res.ashx/ (08.07.2023.)

Iz grafikona je vidljivo da su budućnost krstarenja mlađe generacije. Milenijalci i gen-x generacija pokazuju najviše entuzijazma oko planiranja krstarenja.

Također, jedan od prisutnih trendova je da je sve veći broj putnika na krstarenjima koji krstare sami. Većina takvih putnika rezervira svoja krstarenja između jednog i 12 mjeseci prije krstarenja.²⁸

Posebno su popularna kruzinge putovanja po Sredozemlju. Razlikuju se prema itinererima odnosno rasporedu destinacija koje kruzeri posjećuju (Slika 1).

²⁸ Cruise Line Industry Association, https://cruising.org/-/media/clia-media/research/2023/2023-clia-state-of-the-cruise-industry-report_low-res.ashx/ (08.07.2023.)

Slika 2. Kruzing rute po Sredozemlju

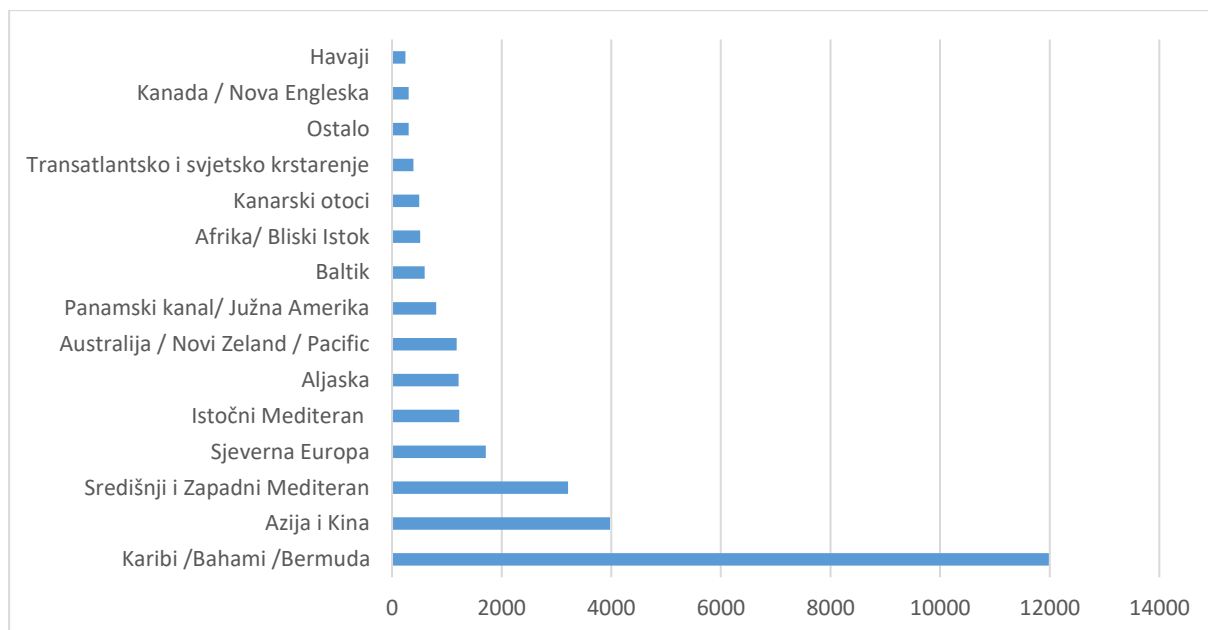
Izvor: Horwath Consulting Zagreb, Studija o mogućnostima razvoja Rijeke kao turističke destinacije (s naglaskom na cruising), finalni izvještaj, 2011.

U prosjeku mediteranske kruzing rute traju sedam dana iako mogu trajati od tri do 12 pa čak i 18 dana. Polasci iz home porta su uglavnom subotom ili nedjeljom, iako neke kompanije nude polaske ponedjeljkom i utorkom. Kruzing se odvija na način da brod noću plovi između gradova/destinacija, a danju je privezan u luci ili na vanjskom sidrištu dok se za putnike s broda organiziraju posjeti i obilasci atraktivnih mjesta i sadržaja kako u samom gradu pristajanja tako i u okolnoj regiji. Najveći broj kruzing putovanja organiziran je u ljetnim i proljetnim mjesecima, ali se intenzivno radi na popularizaciji ponude kruzinga u zimskim mjesecima (na primjer Božićne kruzing rute).²⁹

Unutar Europe četiri su tvrtke za krstarenja koje čine većinu tržišnog udjela. Među njima, Carnival je vodeća tvrtka za krstarenja u Europi, s 45 % ukupnog tržišta u 2021. godini. Carnival posjeduje i upravlja brojnim brendovima poput Costa, AIDA i P&O Cruises. Slijede je MSC Cruises, Royal Caribbean Cruises i Norwegian Cruise Line.

Najpopularnija odredišta u 2019. godini prema broju putnika (u tisućama) prikazana su na slijedećem Grafikonu 5.

²⁹ Horwath Consulting Zagreb, Studija o mogućnostima razvoja Rijeke kao turističke destinacije (s naglaskom na cruising), 44.

Grafikon 5. Najpopularnija odredišta prema broju putnika (u tisućama), 2019.

Izvor: Cruise Line Industry Association, https://cruising.org/-/media/research-updates/research/2021-state-of-the-cruise-industry_optimized.ashx (10.07.2023.)

Najposjećenije luke u 2022. godini prikazane su u Tablici 4.

Tablica 4. Najposjećenije luke u 2022. godini

Luka	Ukrcaj/iskrcaj	Tranzit	Ukupno
Miami	2,526,900	42.350	5.096.150
Port Canaveral	2,013,340	282.700	4.308.940
Cozumel	31.820	3.893.590	3.893,590
Port Everglades	1,757,340	10.100	3.524,780
Nassau	500.200	2.812.500	3.312,700
Shanghai	1,622,700	13.500	3.258,900
Barcelona	661.630	1.215.000	2.538,260
Civitavecchia	596.650	1.218.000	2.412,100
Southampton	929.700	228.000	2.087,400
San Juan	399.870	1.219.600	2.019,340

Izvor: Cruise Line Industry Association, https://cruising.org/-/media/clia-media/research/2023/2023-clia-state-of-the-cruise-industry-report_low-res.ashx (10.07.2023.)

Najviše dolazaka bilježi luka Miami (5,09 milijuna). Na drugom mjestu se nalazi Port Canaveral s 4,3 milijuna dolazaka, a na trećem Cozumel u Meksiku s 3,89 milijuna

S obzirom na važnost krizing turizma za svjetska gospodarstva, utjecaj obustave krstarenja zbog pandemije COVID-19 imalo je dalekosežne učinke na tržište kruzera koje uključuje luke, odredišta, pružatelje usluga, izlete operatera, putničke agente, te malo i srednje poduzetništvo. Prema dostupnim podacima vodeće globalne trgovačka grupacija u industriji krstarenja Cruise Lines International Association (CLIA), u usporedbi 2019. i 2020. godine, ukrcaj putnika bio je manji za 81 %. Poslovi koji egzistiraju zahvaljujući krizingu bilježe pad od 51 %. Treba naglasiti da je i ekonomski učinak pao za 59 %. Ti podaci ilustriraju utjecaj pandemije na širu zajednicu kruzera te naglašavaju važnost krizing industrije na globalno gospodarstvo. Stoga je najveći izazov kako ponovno učiniti sigurno okruženje na brodovima i odredištu uz održavanje balansa između zabave i sigurnosti (zdravlja).³⁰

³⁰ Peručić i Greblički, „Key Factors Driving the Demand for Cruising and Challenges Facing the Cruise Industry in the Future“, 96.

4. Analiza kruzing turizma u Hrvatskoj

Tendencija rasta broja putnika i pristajanja kruzera sve je prisutnija u Hrvatskoj. Hrvatska raspolaže dužinom obale od 6.278 km te izuzetnim prirodnim i kulturnim bogatstvima koja su ključan preduvjet razvoja kruzing turizma. Brojni turistički zanimljivi gradovi, parkovi prirode i drugi zaštićeni dijelovi prirode te spomeničke cjeline i velika kulturna ponuda, pružaju izvrsnu osnovu za daljnji razvoj kruzing turizma.

4.1. Prirodna osnova razvoja nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj

Hrvatska je s više od tisuću otoka, otočića, hridi i grebena prepoznatljiva u području nautičkog turizma. Sastav, bogatstvo i atraktivnost prirodnih bogatstava Hrvatsku stavlja ispred mnogih europskih turističkih zemalja.³¹ Turisti posjećuju Hrvatsku zbog atraktivnosti njene obale, brojnih otoka i očuvanih neurbaniziranih zaljeva i uvala. Stoga je potrebno uložiti napore da se očuvaju sve prirodne ljepote koje su glavni motivi dolaska turista.

Najatraktivnije mjesto na istočnoj obali Jadranskog mora je šibenski arhipelag, ponajviše zbog Nacionalnog parka Kornati. Zadarska regija posebno je zanimljiva zbog velikog broja otoka koji pridonose zanimljivosti arhipelaga, a zatim Splitsko-dalmatinska županija.³² Opći čimbenici razvoja nautičkog turizma, kao što su klimatski uvjeti, ljepota i čistoća mora, ljepota krajolika (razvedenost i raznolikost obala, otoka i naselja) ključni su za stjecanje konkurentske prednosti.³³ Međutim, prirodna osnova nije dostatan uvjet za razvoj. Stoga je za daljnji razvoj ključna integracija cjelokupne ponude i upravljanja lukama nautičkog turizma. Pri razvoju nautičkog turizma glavni prioritet treba imati zaštita okoliša mora jer je očuvani prirodni okoliš preduvjet za budući razvoj turizma, kako turizma, tako i nautičkog turizma.³⁴

³¹ Bartoluci i drugi, Turizam i sport – razvojni aspekti, 115.

³² Gračan i Alkier Radnić, „Ekološki aspekti razvoja nautičkog turizma europskog dijela Mediterana,“ 222.

³³ Dundović, Kovačić i Badurina-Tomić, „Prilog istraživanju postojećeg stanja i tendencije razvitka nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj,“ 217.

³⁴ Hrvatski Hidrografski institut sa suradnicima. Studija razvoja nautičkog turizma Republike Hrvatske, 109.

4.2. Tržište kruzing turizma u Hrvatskoj

U međunarodni kruzing uključeno je dvadesetak hrvatskih luka otvorenih za javni promet. Te luke imaju različit intenzitetom posjećenosti i to kako onih najvećih od osobitoga (međunarodnoga) gospodarskog interesa, kao što su, na primjer, Split, Rijeka, Zadar, Dubrovnik i druge, preko luka županijskog značaja, kao što su Pula, Korčula, Mali Lošinj i druge, do malih, lokalnih luka, kao što su one na Lopudu, Mljetu, Šipanu i slično (Slika 2).

Slika 3. Temeljna resursna osnova za razvoj međunarodnog kruzinga u Hrvatskoj

Izvor: Institut za turizam, Sažetak - Studija održivog razvoja kruzing turizma u Hrvatskoj, 21.

Lučke uprave prate broj brodova i broj putnika u svim lukama ticanja u Hrvatskoj te ih Državni zavod za statistiku objavljuje od 2002. godine. Broj putovanja, dani boravka broda te broj putnika u 2021. i 2022. godini prikazani su u Tablici 5.

Tablica 5. Kružna putovanja stranih brodova

	2021.	2022.
Strani brodovi za kružna putovanja	36	82
Putovanja	208	632
Putnici na brodu	193.911	633.697

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/turizam/kruzna-putovanja-i-nauticki-turizam/> (10.07.2023.)

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku u razdoblju od siječnja do prosinca 2022. godine u hrvatske morske luke uplovila su 82 strana broda za kružna putovanja, koja su ostvarila 632 putovanja. Na tim brodovima bilo je više od 633 tisuća putnika. U razdoblju od siječnja do prosinca u 2022. godini, kada se uspoređi s istim razdobljem u 2021. godini, broj stranih brodova za kružna putovanja koji su ticali hrvatsku obalu veći je za 127,7 %. U istom razdoblju povećao se broj putovanja, i to za 203,85 %, dok broj putnika bilježi porast od 226,8 %.

Najveći broj putovanja ostvarili su brodovi pod zastavom Bahama (163 putovanja) i Malte (146 putovanja). Slijede kružna putovanja stranih brodova ostvarena pod zastavom Italije (75 putovanja) i Paname (65 putovanja). Od ukupno 632 kružna putovanja stranih brodova, kao i prethodnih godina, najviše ih je ostvareno u Dubrovačko-neretvanskoj (44,0%) i Splitsko-dalmatinskoj županiji (32,4%), što iznosi ukupno 76,4%. Preostalih 23,6% putovanja ostvareno je u Zadarskoj (12,5%), Istarskoj (4,7%), Primorsko-goranskoj (3,5%) te Šibensko-kninskoj županiji (2,9%). Najviše posjeta stranih brodova za kružna putovanja imala je luka Dubrovnik (408), slijede luke Split (272), Zadar (143), Hvar (98), Korčula (91), Rovinj (63) te Šibenik (60).

Planovi i programi pristajanja kruzera izrađuju se do tri godina unaprijed. Upravo taj vremenski period može omogućiti bolje pozicioniranje luke na kruzning tržištu. Navedeno zahtijeva turističku promociju te suradnju s turoperatorima koji sudjeluju u utvrđivanju novih kruzerskih destinacija.

4.3. SWOT analiza kruzing turizma u Hrvatskoj

SWOT analiza moćan je alat koji pomaže u postavljanju pitanja koja pomažu u prepoznavanju unutarnjih snaga i slabosti te vanjskih prilika i prijetnji. Analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnja kruzing turizma predstavlja okvir kojeg se može nadograđivati, budući da je prisutan trend porasta ovog oblika turizma. U Tablici 6. prikazane su snage i slabosti te prilike i prijetnje kruzing turizma Hrvatske.

Tablica 6. SWOT analiza kruzing turizma u Hrvatskoj

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • geografski položaj • dobra prometna povezanost • prirodne ljepote • kulturna baština • sigurnost • prateća turistička infrastruktura i suprastruktura • pomorska tradicija 	<ul style="list-style-type: none"> • sezonalnost • prenapučenost • lučka infrastruktura • utjecaj na okoliš
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • rast kruzing tržišta • trendovi u turizmu • porast kvalitete ostale turističke ponude • diverzifikacija odredišta • produljenje sezone 	<ul style="list-style-type: none"> • konkurentne kruzing destinacije • zagađenje okoliša • ograničena zračna povezanost • ekonomska nestabilnost • Dubrovnik

Izvor: autorica prema Institut za turizam, Studija održivog razvoja kruzing turizma u Hrvatskoj, 14.-15.

Najznačajnija prednost kruzing turizma Hrvatske je svakako geografski položaj na Jadranskom moru koji je čini lako dostupnom za brodove za krstarenje koji plove u regiji Sredozemlja, privlačeći stalan protok turista s krstarenja. Također, blizu je emitivnih tržišta te je dobro prometno povezana. Hrvatska ima povoljnu klimu i ekološki je očuvana. Može se pohvaliti prekrasnim obalama, netaknutim otocima i slikovitim gradovima poput Dubrovnika i Splita, nacionalnih parkova poput Mljeta i Brijuna, te Parkovima prirode poput Kornata, Telašćice i Lastovskog otočja koji značajno privlače turiste na krstarenjima. Također, Hrvatska ima bogatu povijesnu i kulturnu baštinu, s dobro očuvanim mjestima svjetske baštine UNESCO-a poput dubrovačkog Starog grada i Dioklecijanove palače u Splitu. Ove atrakcije

poboljšavaju turističko iskustvo. Također, Hrvatska je vrlo sigurna zemlja, nudi visoku razinu sigurnosti boravka i plovidbe, te ima dugu pomorsku tradiciju.

Kada se razmatraju slabosti kruzing turizma u Hrvatskoj, najznačajnija slabost je svakako ta da je kruzing turizam u Hrvatskoj izrazito sezonski, a većina kruzera u Hrvatsku dolazi tijekom ljetnih mjeseci. To dovodi do prenapučenosti popularnih odredišta tijekom vrhunca sezone i smanjene ekonomske koristi izvan sezone. Popularnost određenih destinacija poput Dubrovnika može rezultirati prenapučenošću, što utječe na iskustvo posjetitelja, nezadovoljstvo lokalnog stanovništva, te dovodi do zabrinutosti oko održivosti i očuvanja. Iako Hrvatska ima nekoliko luka sposobnih za prihvat brodova za krstarenje, nekim od njih nedostaje potrebna infrastruktura za učinkovit prihvat velikog broja putnika.

Glavna prilika je rast kruzing tržišta. Globalno tržište nastavlja se širiti, što predstavlja priliku za Hrvatsku da privuče veći udio turista na kružnim putovanjima, posebno budući da kompanije za kružna putovanja traže nova, jedinstvena i ekološki očuvana odredišta. Hrvatska ima potencijal za razvoj novih odredišta za krstarenja izvan poznatih gradova. Istraživanje manje poznatih otoka i obalnih mjesta može ponuditi autentičnije i raznolikije iskustvo turistima na krstarenju te rasteretiti destinacije poput Dubrovnika. Promicanjem Hrvatske kao cjelogodišnje destinacije za krstarenja i razvijanjem aktivnosti i događanja izvan sezone, mogu se ublažiti učinci sezonalnosti i privući posjetitelje tijekom mirnijih mjeseci.

Najveću prijetnju Hrvatskoj predstavljaju konkurentne destinacije, posebice na Sredozemlju i to Grčka i Španjolska. Zbog toga je ključno diferencirati i kontinuirano poboljšavati ponudu. Neke regije u Hrvatskoj imaju ograničenu izravnu zračnu povezanost što može predstavljati izazov za međunarodne turiste na krstarenjima koji moraju doletjeti u zemlju kako bi krenuli na svoje krstarenje. Također, Dubrovnik privlači značajan broj turista s kruzera, što rezultira prenapučenošću i zabrinutošću zbog utjecaja na gradsku infrastrukturu i baštinu. Kruzing turizam, kao i bilo koji oblik turizma, može doprinijeti onečišćenju, kako u smislu emisija u zrak tako i stvaranja otpada. Rješavanje pitanja održivosti i provedba ekološki prihvatljivih praksi ključni su za ublažavanje potencijalne štete hrvatskim prirodnim resursima. Ekonomske fluktuacije ili globalni događaji također mogu utjecati na potrošnju potrošača i obrasce putovanja, potencijalno dovodeći do pada kruzing turizma utječući na hrvatsku turističku industriju u cjelini.

Općenito, iako kruzing turizam u Hrvatskoj ima značajne prednosti u pogledu prirodnih ljepota i kulturnog nasljeđa, fokus treba biti na slabostima kao što su sezonalnost i lučka

infrastruktura kako bi se u potpunosti iskoristile prilike koje pruža rastuće tržište krstarenja i ublažile potencijalne prijetnje. Fokusiranjem na održivi rast, diversifikaciju i poboljšanje iskustva posjetitelja, Hrvatska može ojačati svoju poziciju atraktivne destinacije kruzing turizma.

5. Kruzing – utjecaji na okoliš

Kruzing turizam, kao dio turizma, ima svoje specifičnosti pogotovo ako se promatra utjecaj na okoliš. Predviđanja su da se ograničenja ekspanzije kruzing turizma vezuje uz njegov negativan utjecaj na okoliš i ekosisteme koji su jako osjetljivi na povećanje prometa kruzera.³⁵

5.1. Kruzer kao zagađivač okoliša

Utjecaji na okoliš koje uzrokuju kruzeri su sljedeći:

- zagađenje zraka,
- zagađenje kroz otpadne vode,
- zagađenje kroz otpad,
- emisiju balastnih voda,
- zagađenje od zaštitnih boja oplata broda,
- fizičku štetu podvodnih oblika,
- oštećenje vegetacije,
- uznemiravanje divljeg života,
- oštećenje povijesnih znamenitosti,
- oštećenje geoloških znamenitosti.

Nadalje je potrebno dodati da je prosječno dnevno onečišćenja okoliša s cruisera sljedeće:³⁶

- 40 litara fekalija po putniku po danu,
- 360 litara otpadnih voda po putniku po danu,
- 2,3 kg krutog otpada po putniku po danu,
- 60 litara toksičnog otpada po danu,
- 2.800 litara voda kaljuže po danu,
- 1.000 tona balastnih voda koje se mijenjaju prije ulaska u luku,
- emisija ispušnih plinova ekvivalentna 12.240 automobila.

³⁵ Benić, „Utjecaj pomorskih krstarenja na turističku destinaciju“, 55.

³⁶ Dowling, Cruise Ship Tourism, str 181.

Onečišćenje zraka različito je pri plovidbi otvorenim morem, manevriranju ili na vezu u luci. Kruzer s 3.000 putnika koji se koristi pogonskim gorivima bogatima sumporom može onečistiti zrak više nego 12.240 automobila. U gradovima poput Vancouvera, studije pokazuju da onečišćenje zraka koje dolazi s broda pridonosi učinku staklenika u gradu s 58 % i sudjeluje u emisiji sumpornih plinova s oko 95 %. Dakle, veći brod dolazeći u luku može u jedan dan emitirati sumpornih oksida koliko 2.000 automobila i kamiona u jednu godinu.³⁷

Onečišćenje zraka dušikovim, sumpornim i ugljikovim oksidima te lebdećim česticama s obzirom na učinak može imati:

- lokalni učinak - doprinos stvaranja smoga (30 % smoga na globalnoj razini potječe s brodova),
- regionalni učinak - doprinos stvaranju kiselih kiša koje uništavaju biljni svijet, mijenjaju pH voda stajaćica te uništavaju fasade i skulpture vapnenačkog podrijetla,
- globalni učinak - staklenički plinovi koji uzrokuju klimatske promjene,
- izravni utjecaj na ljudsko zdravlje – povećavanje rizika obolijevanja od raka pluća i astme.

Dodatno onečišćenje zraka odnosi se na onečišćenje iz brodskih inceneratora. U brodskim inceneratorima spaljuje se većinom miješani otpad što za posljedicu ima emisiju dioksina i tiofena.³⁸

Osim direktnog zagađenja samog kruzera isto tako postoji i indirektno zagađenje kruzera na vezu koje se odnosi na tok putnika/roba povezanih sa kruzerom. Velik broj autobusa, kamiona, automobila, kao i ostalih vidova transporta dolazi i odlazi s terminala za kruzere kako bi se osigurala mobilnost turista, odnosno opskrba broda. Sve to uzrokuje povećanu emisiju CO₂ te dodatan teret na postojeću gradsku prometnu mrežu.

Jadransko more i cijelo Sredozemlje uvrštavaju se u osjetljive i vrijedne ekosustave za koje je predviđena zaštita na različitim razinama. Potencijalne opasnosti za poremećaj tog sustava koje nosi kruzing su: balastne vode, buka, hranjive tvari, bio-akumulacija, sidra, havarije i katastrofe.³⁹

³⁷ Klein, „Cruising – Out of Control: The Cruising Industry, The Environment, Workers, and the Maritimes“, 13.

³⁸ Perić, Oršulić, „Cruising tourism in The Republic of Croatia contributing to sustainable development“, 224.

³⁹ Institut za turizam, Sažetak - Studija održivog razvoja kruzing turizma u Hrvatskoj, 13.

Iz navedenog je moguće zaključiti da kruzeri znatno onečišćuju okoliš. Stoga je potrebno kontinuirano provoditi preventivne i kontrolne mjere.

5.2. Negativni utjecaj povezani s kruzim turizmom – primjer Dubrovnika

Prirodne ljepote, bogata povijest te mnogi kulturno povijesnim spomenicima svrstavaju Dubrovnik u sam vrh svjetskih turističkih destinacija. Treba napomenuti i da Dubrovnik spada u kulturnu baštinu pod zaštitom UNESCO-a. U ljetnim mjesecima Dubrovnik posjeti veliki broj turista kao i brodova na kružnim putovanjima. Izrazita sezonalnost kruzim turizma uz problematiku ograničenosti prostornih, prometnih, urbanih, tehničkih i organizacijskih kapaciteta dovodi u pitanje granice održivosti ovakva turizma u Dubrovniku.

Turizam je u Dubrovačko-neretvanskoj županiji po prihodima, zaposlenosti i izvoznosti orijentiranosti u samom vrhu regionalnoga gospodarstva, a kruzim turizam njegov je bitan segment, s tim da na Dubrovnik otpada više od 70 % kruzim turizma na razini Hrvatske i više od 90 % na razini Dubrovačko-neretvanske županije, proizvodeći značajne izravne i neizravne ekonomske utjecaje na sam grad i ukupni regionalni turizam.⁴⁰ Golem interes brodarka, operatora, agencija za Dubrovnik pridonosi sve većem broju brodova i putnika, tj. pritisku na ipak ograničenu infrastrukturu/prostore za ovakvu vrstu turizma. Neravnomjeran raspored brodova/putnika tijekom godine, tjedna i dana čini ukupnu problematiku još složenijom jer pomorska krstarenja imaju jak utjecaj na život i razvoj kruzim-destinacije, utječu na društvenu i socijalnu sferu, gospodarstvo, a nadasve na okoliš.⁴¹ Pritisci na povijesnu jezgru prilikom vršnih opterećenja prometa uzrokuju degradaciju kvalitete života lokalnog stanovništva te smanjuju kvalitetu doživljaja posjetitelja.

Zbog velikog broja putnika, ali i stacionarnih turista te izletnika, stvaraju se gužve na gradskim vratima pri ulasku/izlasku iz Grada/Gradske luke, a otežano je i kretanje Gradom i na prometnicama koje iz Gruža vode prema njemu i, prilikom povratka, u suprotnom smjeru. Tada se stvaraju dugi redovi putnika s brodova koji čekaju prijevoz turističkim autobusima, taksijima, posebnim autobusima koji su uspostavljenima na relaciji Gruž – Pile i linijama javnog gradskog prijevoza što prometuju prema gruškoj luci.

Lokacije na kojima su najveće gužve, takozvane vruće točke prikazane su žutim strelicama na Slici 4.

⁴⁰ Sindik, Manojlović, Klarić, „Percipirani učinci kruzim turizma kod stanovnika Dubrovnika“, 152.

⁴¹ Ban, Peručić, Vrtiprah, „Izazovi razvoja kruzim turizma u Dubrovačko-neretvanskoj županiji“, 3.

Slika 4. Lokacije najvećih gužvi pri ulasku u Dubrovnik

Izvor: Go Dubrovnik, <https://www.godubrovnik.com/news/dubrovnik-map-of-old-town> (11.07.2023.)

Pritisci na povijesnu jezgru prilikom vršnih opterećenja prometa uzrokuju degradaciju kvalitete života lokalnog stanovništva te smanjuju kvalitetu doživljaja posjetitelja. U Dubrovniku su na pet ulaza u povijesnu jezgru postavljeni brojači kako bi se poštovala UNESCO-ove smjernice po kojima u njoj u istom trenutku ne bi smjelo biti više od 8.000 posjetitelja. Dugoročni cilj Grada Dubrovnika je osigurati da u jednom trenutku unutar zidina ne bude više od 4.000 gostiju s brodova na kružnim putovanjima.

Ključni problem održivog razvoja Dubrovnika kao kruzing destinacije, ali i turističke destinacije uopće su gužve koje se stvaraju zbog prevelikog broja posjetitelja. Ravnomjernijom distribucijom potražnje tijekom godine/tjedna/dana i odgovarajućim upravljanjem kretanja posjetitelja i vozila u destinaciji doprinijelo bi se održivosti ove turističke destinacije.

Brodovi su odgovorni za otprilike 3 % globalnih emisija CO₂ i stakleničkih plinova (CO₂ - eq), emitirajući približno jednu milijardu tona CO₂ i stakleničkih plinova godišnje.⁴² Stoga je potrebno spomenuti istraživanje razine emisija CO₂ za područje luke Gruž koje se provodilo u periodu od 1. ožujka do 1. lipnja 2021. godine. U navedenom razdoblju zabilježeno je 155 pristajanja kruzera. Izračuni su temeljeni na emisijama CO₂ za tri načina plovidbe broda - sporo kretanje pri dolasku i odlasku, manevriranje pri dolasku i odlasku, te za usidren brod. Ukupna procijenjena tromjesečna emisija CO₂ iznosila je 24530 t.⁴³

⁴² Balan, „Environmental Quality and its Human Health Effects: A Causal Analysis for the EU-25“, 62.

⁴³ Zekić, Ivče i Radonja, „Emission Inventory of Ships Calling at the Port of Dubrovnik“, 223.

6. Pozicioniranje Rijeke kao kruzerske destinacije

Rijeka je lučki grad smješten na jadranskoj obali Hrvatske. Kao treći po veličini grad u zemlji, ima značajnu gospodarsku i kulturnu važnost. Rijeka se može pohvaliti bogatom pomorskom baštinom i služi kao vitalno prometno čvorište koje povezuje Hrvatsku sa širom europskom regijom. Riječka luka je poznata kao tranzitna luka koja je važna za države u zaleđu koje su većinom članice Europske Unije. Od 2012. godine intenzivnije se razvija kruzing turizam.

6.1. Opći podaci

Cestovna i željeznička udaljenost luke Rijeka od većine glavnih gradova u zaleđu je do 500 kilometara. Položaj Luke Rijeka prikazan je na Slici 5, dok je prikaz cestovne i željezničke udaljenosti do većih gradova dan u Tablici 7.

Slika 5. Prometna povezanost luke Rijeka

Izvor: Luka Rijeka, <http://www.lukarijeka.hr> (15.07.2023.)

Tablica 7. Cestovna i željeznička udaljenost luke Rijeka od europskih metropola

Grad	Cestovna udaljenost (km)	Željeznička udaljenost (km)
Zagreb	1454	228
Budimpešta	504	592
Bratislava	550	686
Beč	490	572
Prag	810	844
Beograd	569	669
Sarajevo	456	490

Izvor: prema Luka Rijeka, <http://www.lukarijeka.hr> (15.07.2023.)

Povoljan geoprometni položaj uvjetovao je razvoj pomorstva i drugih gospodarskih djelatnosti vezanih uz more. Luka Rijeka je luka od međunarodnog gospodarskog značenja za Republiku Hrvatsku. Lučko područja Lučke uprave Rijeka sastoji se od sljedećih bazena: Rijeka, Sušak, Bakar, Raša i Omišalj.

Većina lučkog područja je namijenjena za teretni promet dok se manji dio unutar bazena Rijeka i Sušak odnosi na putnički promet. Putnički terminal smješten je ispred gradske jezgre na samom korijenu Riječkog lukobrana. Na putničkom terminalu mogu se privezivati veći putnički i ro-ro putnički brodovi na dubini od 7,0 metara. Dio putničkog terminala namijenjen je i za privez vrlo brzih putničkih brodova (HSC brodovi).

Rijeka je od 2012. godine intenzivnije počela razvijati kruzing turizam što predstavlja novi izazov. Treba napomenuti da Luka Rijeka nema adekvatan terminal s pratećom infrastrukturom namijenjen za pristanak kruzera. Međutim, privezivanje kruzera omogućeno je na dvije lokacije koje su ograničene određenim parametrima. Jedna lokacija se nalazi u putničkom dijelu Riječkog bazena s unutarnje strane Riječkog lukobrana dok se druga nalazi u bazenu Sušak na kontejnerskom terminalu Brajdica.

Pristanište za kruzere na putničkom terminalu (Slika 5) je smješteno na početku Riječkog lukobrana s dubinom mora uz pristanište od 7,00 metara, što omogućuje pristajanje malih i srednjih kruzera. Postoje dvije lokacije na putničkom terminalu, jedna je dužine 185 metara s dva plutajuća bokobrana, a druga je dužine 300 metara.

Slika 6. Pristanište na lukobranu

Izvor: Novi List, <https://www.novolist.hr/rijeka-regija/rijeka/u-rijeku-uplovio-veliki-kruzer-koji-je-samo-za-odrasle-stiglo-vise-od-tisucu-gostiju/> (15.07.2023.)

Od pozitivnih karakteristika pristaništa treba navesti njegovu blizinu pomorsko-putničkom terminalu te raspoloživost sljedećih usluga restoran, kiosk, toalet, iznajmljivanje vozila i bicikala, besplatan Wi-Fi, te parking. Prednost je što se pristanište nalazi na udaljenosti od 300 metara od samog centra grada te nije potrebno organizirati *shuttle* prijevoz od kruzera do centra grada. Udaljenost pristaništa od brze ceste D404 iznosi 300 metara.

Najistaknutija negativna karakteristike ovog pristaništa je dubina mora uz obalu čime se ograničava dolazak velikih kruzera. Daljnji problema predstavlja širina operativne površine lukobrana od samo 12 metara čime je otežano manevriranje autobusima i ostalim vozilima za potrebe putnika te opskrbu broda.

Zračna Luka Rijeka nalazi se na otoku Krku te je od pristaništa udaljena oko 17 km zračne linije, odnosno oko 25 km cestom. Do zračne luke uobičajeno je korištenje taxi ili autobusnog prijevoza.

Kontejnerski terminal Brajdica namijenjen je prekrcaju i skladištenju kontejnera, ro-ro prikolica i drugih vozila te rukovanju teškim koletima i kamenim blokovima. Ukupna duljina obale iznosi 628 m, s najvećom dubinom od 13,5 m te mogućnošću istovremenog prihvata dva kontejnerska broda najveće duljine 367 metara. Kopnena površina iznosi 110.000 m². Kontejnerski terminal Brajdica služi i za prihvata brodova za kružna putovanja u slučaju da im je gaz veći od 7 metara. Kontejnerski terminal može prihvatiti kruzere svih veličina (Slika 6).

Slika 7. Kruzer privezan na Brajdici

Izvor: Riportal, <https://riportal.net.hr/rijeka/na-brajdici-prometno-u-rijeku-stigao-kruzer-seven-seas-explorer> (15.07.2023.)

Karakteristike terminala Brajdica prikazane su u Tablici 8.

Tablica 8. Karakteristike terminala Brajdica

Pozitivne karakteristike	Negativne karakteristike
<ul style="list-style-type: none"> • dubina 11,2 - 14,2 m • duljina operativne obale 623 m • direktan prilaz cesti D404 	<ul style="list-style-type: none"> • vizura pristaništa • neophodan <i>shuttle</i> bus • kontejnerski brodovi imaju prioritet • nedostatna popratna infrastruktura

Terminal Brajdica dubok je između 11,2 i 14,2 metra, raspolaže s operativnom obalom duljine 623 metra, te nudi direktan prilaz cesti D404. Negativne su karakteristike vizura pristaništa, neophodna uporaba *shuttle* autobusa s obzirom na to da se ne nalazi u samom centru grada, nedostatna popratna infrastruktura te prioritetni vez za kontejnerske brodove.

6.2. Rijeka – pretpostavke za razvoj kruzinga

U okviru Studije o mogućnostima razvoja Rijeke kao turističke destinacije (s naglaskom na *cruising*)⁴⁴ provedeno je istraživanje. Ocjenjivala se luka i grad Rijeka kao home port odredište i kao luka ticanja u smislu lokacije i sadržaja.

Kao glavne lokacijske prepreke u ocjenjivanju luke i grada Rijeke kao home port odredišta navedeno je sljedeće:

- Tehnički kapaciteti i zahtjevi (dubina, gaz, dokovi, efikasnost kontrola i ukrcaja)
- Lučka uprava/menadžment
- Efikasnost i prilagođenost luke i terminala za *home porting*
- Djelomična raspoloživost usluga kruzing gostima
- Raspoloživost zračne luke u smislu povezanosti i učestalosti linija
- Prikladnost i kapacitet hotelske infrastrukture u destinaciji
- Nedostatak poticajne politike i zajedničkog djelovanja
- Mogućnosti kupnje, restorani.

U smislu situacije identificirane su sljedeće prepreke:

- Loše zračne veze, suradnja sa zračnim prijevoznicima i uspostavljeni kontakti
- Atrakcijska baza, pogotovo unutar grada - velik broj neafirmiranih atrakcija, zapušten potencijal turističkog razvoja
- *Waterfront* – nedostaje poveznica grada i mora.

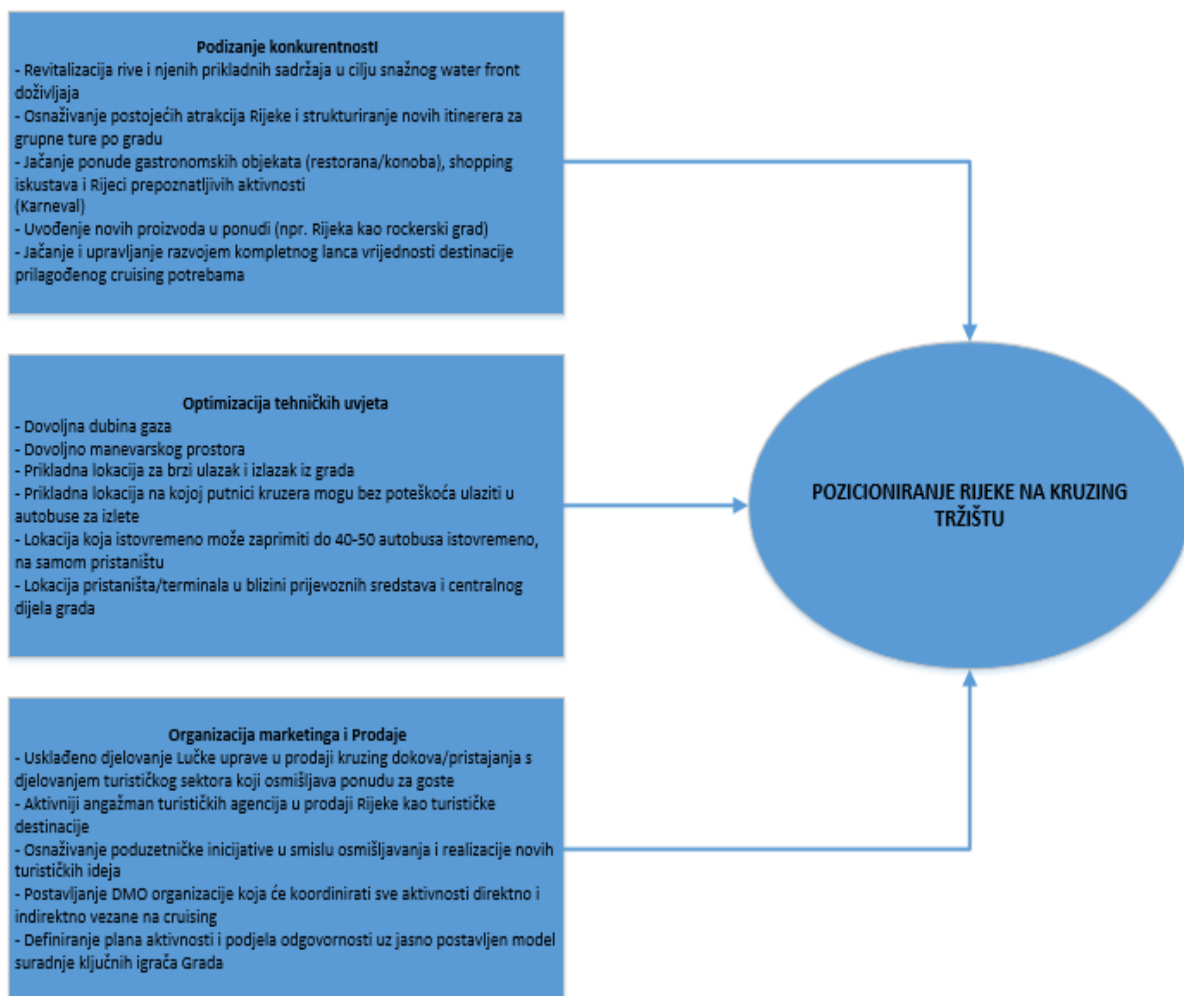
Zbog svega navedenog, zaključeno je da Rijeka u kratkom i srednjem roku nije u mogućnosti postati home port. Međutim, ukoliko se ispune osnovni preduvjeti za operativno funkcioniranje kruzinga u luci, Rijeka može postati home port luka na dulji rok. Također, postavlja se pitanje tržišne opravdanosti budući da su u blizini Venecija i Kopar kao rastuće home port destinacije. Nadalje, ne pogoduje ni blizina Zadra koja je atraktivna kruzerska destinacija.

Port of call zahtjeva niže lokacijske zahtjeve te je ova ocjena u odnosu na ocjenu home porta viša te iznosi 66,40 % od mogućih 100 % (opća ocjena luke i grada Rijeke kao home port odredišta u smislu lokacije je 61,90 % od maksimalno mogućih 100 %). Opća ocjena luke i grada Rijeke kao *port of call* u smislu situacijskog stanja luke/grada iznosi 79 % od maksimalno

⁴⁴ Horwath Consulting Zagreb, Studija o mogućnostima razvoja Rijeke kao turističke destinacije (s naglaskom na *cruising*), finalni izvještaj, 2011.

moćućih 100 % (u smislu situacije opća ocjena luke i grada Rijeke kao home port odredišta iznosi 73,30 % od maksimalno mogućih 100 %). Moguće je zaključiti da se uz određene prilagodbe može omogućiti bolja situacija za *port of call*. Od dugoroćnih izmjena navode se urbanizacija i uljepšavanje rive za atraktivan water front te prenamjena prostora za parkiranje autobusa. Od kratkoroćnih izmjena nužno je definiranje izletnićkih toćaka i mjesta interesa za putnike kruzera.

U nastavku su prikazane Strateške smjernice za pozicioniranje Rijeke kao kruzinge destinacije (Schema 1).

Schema 1. Strateške smjernice za pozicioniranje Rijeke kao kruzinge destinacije

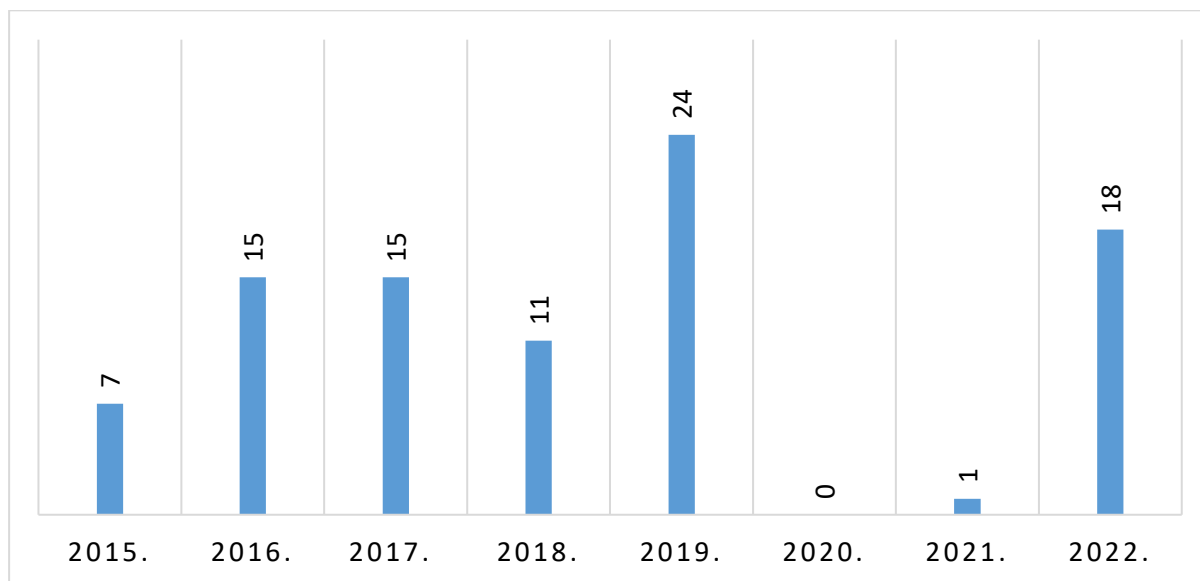
Izvor: izrada autorice prema Horwath Consulting Zagreb, Studija o mogućnostima razvoja Rijeke kao turistićke destinacije (s naglaskom na cruising)

Iz prikazane sheme vidljivo je da je za znaćajnije pozicioniranje Rijeke na kruzinge tržištu neophodno profiliranje i uspostavljanje lanca vrijednosti. Lokacija mora osigurati

zadovoljavajuće tehničke uvjete. Nadalje, nužno je osigurati povećanje razine atraktivnosti Rijeke te strateški organizirati marketinške aktivnosti i sustavno vršiti prodaju.

6.3. Rijeka – kruzerska destinacija

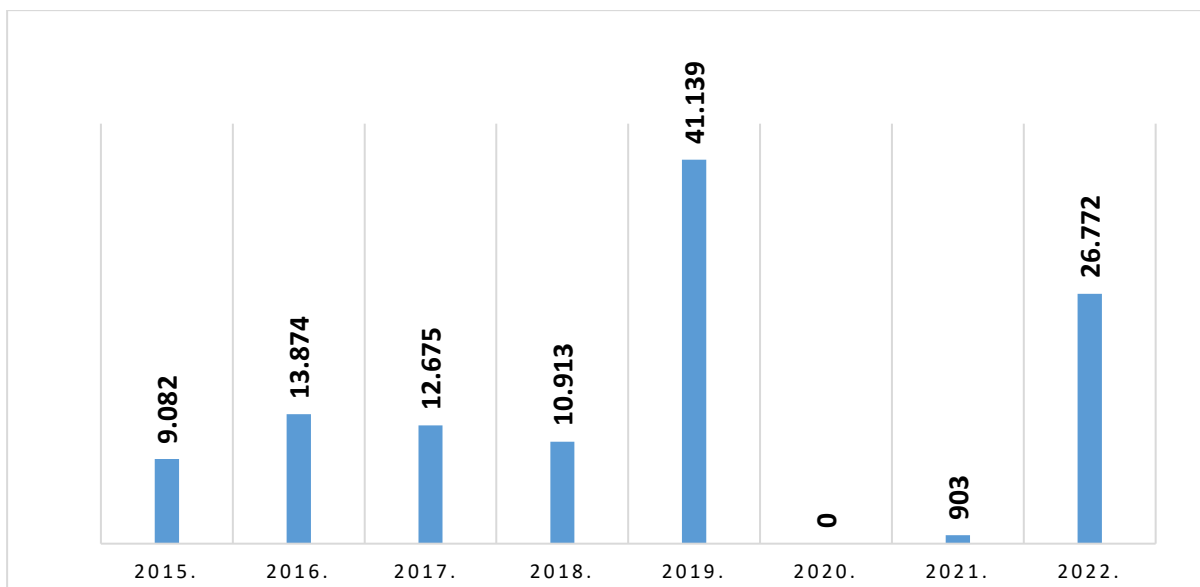
Nakon 2015. godine u kojoj je Rijeka po prvi puta zabilježila dolaske dviju kruzring kompanija (Crystal Cruises i Thompson Cruises) koje su, svojim brodovima Crystal Serenity (tri ticanja) i Thompson Majesty (četiri ticanja), odabrali Rijeku kao novu turističku destinaciju, brodari su i u sljedećim godinama prepoznali turističke mogućnosti riječke destinacije te uključili Rijeku u planove putovanja svojih brodova. Broj dolazaka kruzera u Rijeku od 2015. do 2022. godine prikazan je na Grafikonu 6. dok je grafički prikaz broja putnika za isto razdoblje dan Grafikonom 7.

Grafikon 6. Broj dolazaka kruzera, 2015.-2022.

Izvor: Lučka uprava Rijeka

Iz grafikona je vidljivo da je najviše kruzera u Hrvatsku došlo u 2019. godini. Također, vidljivo je da je za vrijeme pandemije COVID-19 kruzring industrija bila uvelike pogođena, no u 2022. godini bilježi znatno poboljšanje.

Grafikon 7. Broj putnika na kruzerima, 2015.-2022.

Izvor: Lučka uprava Rijeka

Pandemija COVID-19 zaustavila je rast dolazaka brodova u 2020. godini. U najavi je za 2020. godinu bilo 35 kruzera s ukupno 60.462 putnika te ukupno 25.589 članova posade.

Statistiku za manje turističke brodove na kružnim putovanjima vodi Lučka uprava Rijeka od 2007. godine (Tablica 9).

Tablica 9. Manji turistički brodovi na kružnim putovanjima, 2007.-2022.

Godina	Broj dolazaka	Broj putnika
2007.	199	8.120
2008.	230	7.066
2009.	231	7.250
2010.	219	6.584
2011.	212	7.560
2012.	216	7.781
2013.	220	7.124
2014.	247	9.026
2015.	222	7.971
2016.	281	9.942
2017.	263	10.583
2018.	298	12.188
2019.	345	12.759
2020.	149	4.402
2021.	227	9.093
2022	320	14.585

Izvor: Lučka uprava Rijeka

Vidljivo je da je promet manjih turističkih brodova u porastu ako se izuzme pandemijska godina. Iako se i u toj godini odvijao promet, obim je znatno smanjen. Uspoređujući broj dolazaka 2007. godine s 2022. godinom vidljivo je povećanje od 60,8 %. Broj putnika u istom razdoblju porastao je 79,6 % .

Prema procjenama u 2023. godini Rijeku bi trebalo posjetiti 17 kruzera s 30,000 putnika. Već sada je u najavi šest dolazaka kruzera za 2024. te deset za 2025. godinu. Šta se tiče manjih turističkih brodova za kružna putovanja, procjenjuje se da će ih biti više nego u proteklim godinama. U 2023. godini očekuje se 330 manjih turističkih brodova za kružna putovanja te 15,000 putnika.

Iz svega navedenog može se zaključiti da Rijeka, kao kruzerska destinacija ima potencijala za daljnji razvoj. Međutim, pozicioniranje Rijeke na kruzerskom tržištu u nekom većem obimu može se očekivati tek u budućnosti.

7. Istraživanje – aktivnosti putnika i posade kruzera u destinaciji

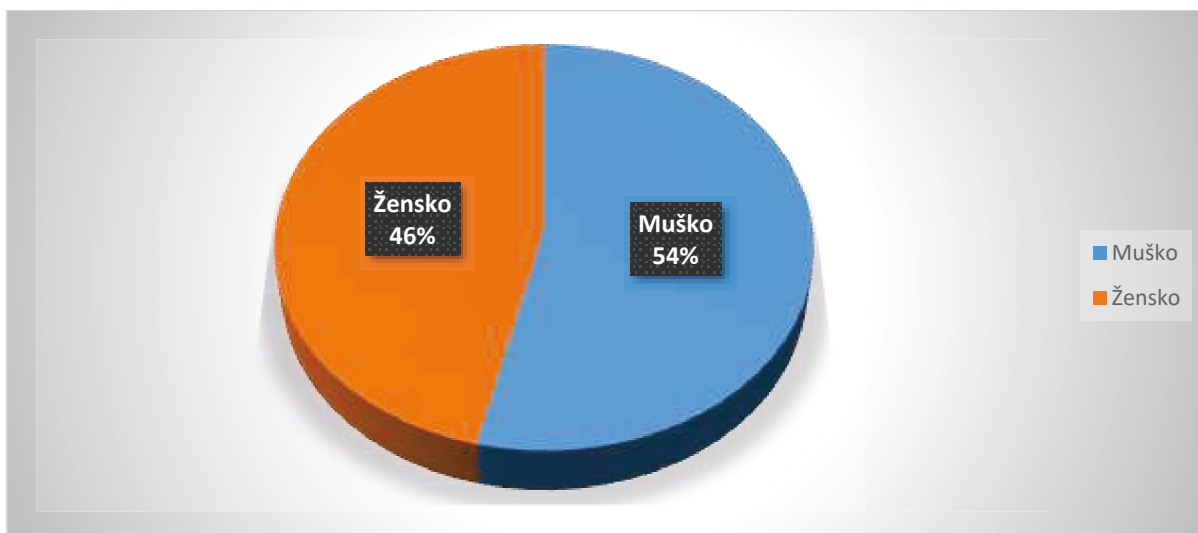
Kako bi se dobila povratna informacija o aktivnostima putnika i posade broda u destinaciji provedeno je istraživanje upitnikom (Prilog 1). Istraživanjem je bilo obuhvaćeno 218 ispitanika s brodova *Norwegian Getaway* i *Mein Schiff 5*, 212 putnika i 6 članova posade. Osnovni sadržaj istraživanja obuhvaćao je sociodemografski profil putnika, aktivnosti u destinaciji, zadovoljstvu servisa u destinaciji, te sugestije za poboljšanjem servisa.

Norwegian Getaway pristao je u Rijeku 04. srpnja 2023. u 6:00 sati, a isplovio je isti dan u 20:00 sati. Maksimalni kapacitet kruzera je 1.640 članova posade i 4.819 putnika. Prilikom ovog pristajanja na kruzera je bilo 1.587 članova posade te 4.641 putnika. *Mein Schiff 5* pristao je u Rijeku 08. srpnja u 05:45 sati te je isplovio isti dan u 18:00 sati. Maksimalni kapacitet ovog kruzera je 1.000 članova posade te 2.790 putnika, a na kruzera se prilikom pristajanja nalazilo 908 članova posade i 2.727 putnika.

7.1. Rezultati istraživanja

Prema zemlji porijekla, najveći broj ispitanika bio je iz Ujedinjenog Kraljevstva. Slijede ispitanici iz Sjedinjenih Američkih država, Austrije, Francuske, Njemačke, Švedske, Belgije, Švicarske, Turske, Nizozemske, Irske, Španjolske, Brazila, Finske, Australije, Argentine, Danske, Novog Zelanda, Norveške, Portugala, Srbije, Tajvana, Filipina, Slovenije, Izraela, Italije, Estonije, Grčke, Islanda, Kanade, Litve, Luksemburga, Mađarske, Meksika, Makedonije, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Tajvana i Ukrajine.

Grafički prikaz strukture ispitanika prema spolu prikazana je na Grafikonu 8.

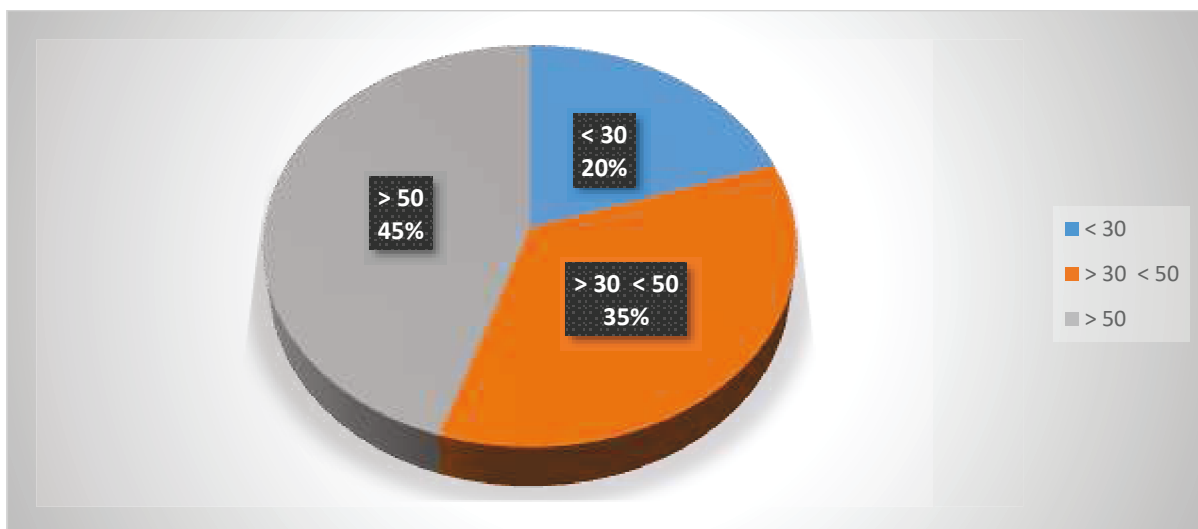

Grafikon 8. Struktura ispitanika prema spolu

Izvor: izrada autorice

Struktura ispitanika je bila pretežito ujednačena. Međutim, ipak je obuhvaćen veći broj ispitanika muškog spola i to 54 %.

Starosna dob ispitanika prikazana je na Grafikon 9.

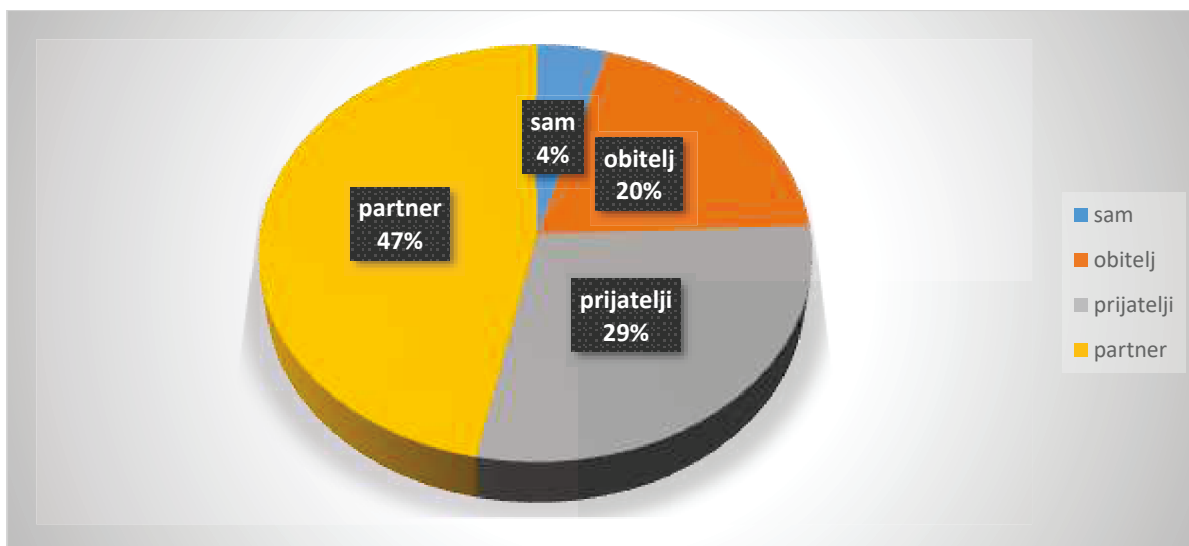

Grafikon 9. Starosna dob ispitanika

Izvor: izrada autorice

Manje od 30 godina starosne dobi bilo je 43 ispitanika što iznosi 20 %. U dobi između 30 i 50 godina bilo je 77 ispitanika, odnosno 35 %, dok ih je 98 bilo u dobi više od 50 godina (45 %).

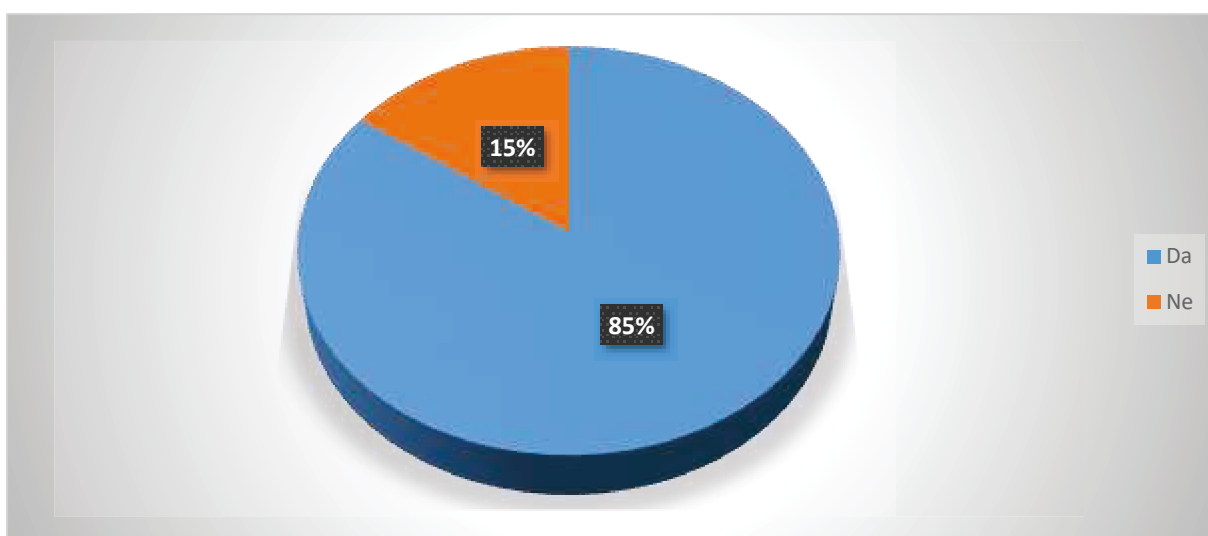
Na Grafikon 10. prikazano je s kim su ispitanici otišli na kruzing.

Grafikon 10. Partner na putovanju

Izvor: izrada autorice

Najveći broj ispitanika na kruzing je otišlo s partnerom. Zatim s prijateljima, obitelji te samo. Odgovor na pitanje jesu li prvi put posjetili Rijeku grafički je prikazan na Grafikonu 11.

Grafikon 11. Prvi posjet destinaciji

Izvor: izrada autorice

Prvi put je posjetilo Rijeku 185 ispitanika što iznosi 85 %. Do sada je 33, odnosno 15 % ispitanika već bilo u Rijeci.

Brod u destinaciji provede u prosjeku 10 sati. Turisti s kruzera prema kretanju u destinacije mogu se podijeliti na:

- turiste koji ostaju na brodu,
- turiste koji odlaze na organizirane izlete izvan destinacije, te

- turiste koji samostalno odlaze u obilazak destinacije.

Rezultat ispitivanja vremena provedenog izvan kruzera nalaze se u Tablici 10.

Tablica 10. Broj sati provedenih izvan kruzera

Broj sati	Broj ispitanika
1	0
2	0
3	0
4	6
5	31
6	47
7	70
8	51
9	11
10	2

Izvor: izrada autorice

Od 218 ispitanika većina ih je, njih 70, provela sedam sati izvan broda. Slijedi 51 ispitanik s osam sati provedenih izvan broda. Njih 47 bilo je izvan broda šest sati, 31 pet sati, 11 devet sati, šest četiri sata, dok je izvan broda 10 sati provelo dva ispitanika.

U Tablica 11. nalaze se podaci o obilasku destinacije.

Tablica 11. Obilazak destinacije

Mjesto obilaska	Broj ispitanika
Korzo	218
Restoran	178
Trgovina	126
Plaža	9
Muzej	82
Kaffe bar	170
Park	24
Ostalo	0

Izvor: izrada autorice

Ispitujući koja su mjesta najposjećenija u destinaciji, vidljivo da je najveći broj ispitanika bio na Korzu. To je i logično budući da je Korzo na neznatnoj udaljenosti od mjesta iskrcanja putnika s kruzera.

Izvan samog centra grada bilo je 44 ispitanika. Od toga ih je 21 bilo u Opatiji, 18 na Trsatu, te pet na Krku. Svi oni su svoj izlet organizirali na kruzeru. Nadalje, ispitivalo se zadovoljstvo takvom vrstom obilaska izvan samog centra grada (Grafikon 12).

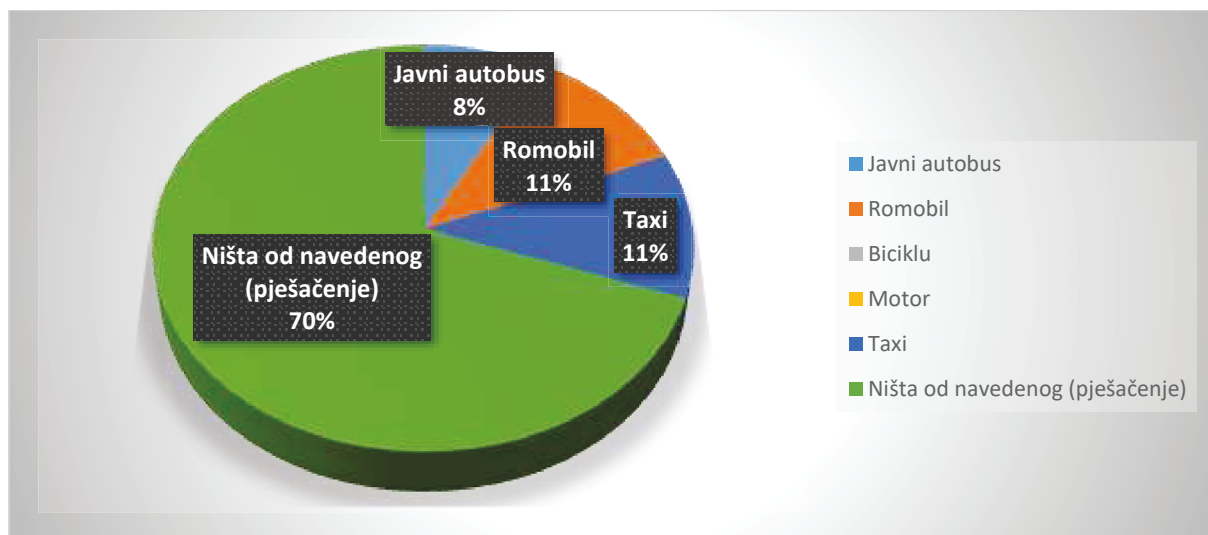

Grafikon 12. Zadovoljstvo obilaskom izvan centra grada

Izvor: izrada autorice

S takvom vrstom obilaska 34 ispitanika, odnosno 77 % je vrlo zadovoljno. Umjereno je zadovoljno 10 ispitanika (23 %).

Rezultati ispitivanja korištenja prijevoza u destinaciji prikazani su u Grafikonu 13.

Grafikon 13. Korištenje prijevoza u destinaciji

Izvor: izrada autorice

Taksi, kao i romobil koristilo je 11 % ispitanika, dok je autobus koristilo njih 8 %. Bicikl i motor nije koristio niti jedan ispitanik. U destinaciji 70 % ispitanika nije koristilo niti jedan oblik javnog prijevoza.

Nadalje, ispitivalo se ukupno zadovoljstvo uslugama u destinaciji, lučkim uslugama, uslugama javnog prijevoza, turističkim informacijama, te turističkom signalizacijom. Rezultati su prikazani u Tablici 12.

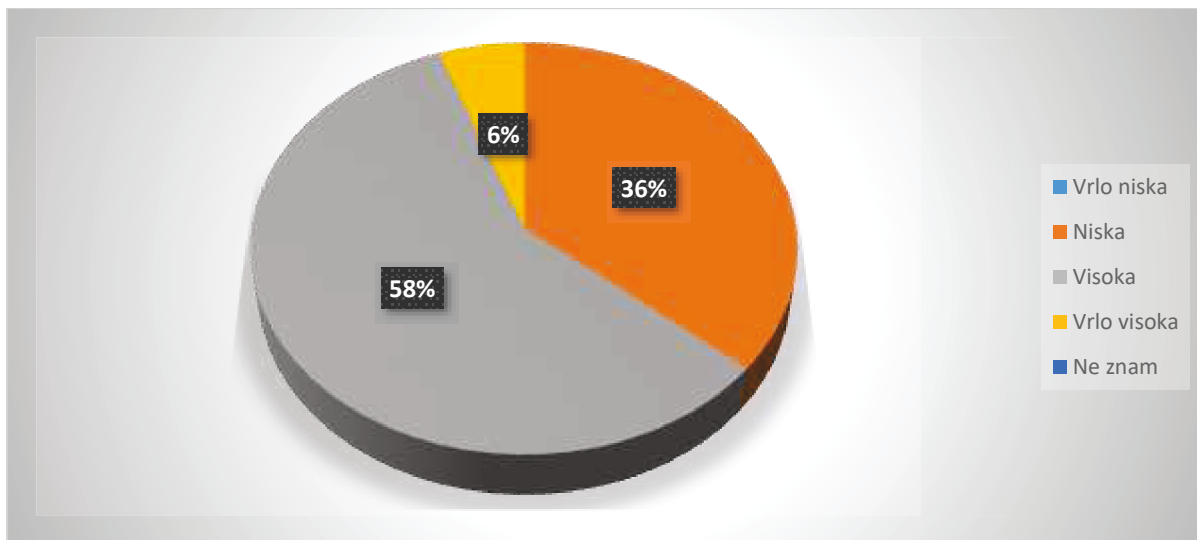
Tablica 12. Zadovoljstvo uslugama u destinaciji

Destinacija	1 – vrlo zadovoljan	129
	2 – umjereno zadovoljan	83
	3 – nezadovoljan	4
	4 – vrlo nezadovoljan	2
	5 – ne znam	0
Luka	1 – vrlo zadovoljan	101
	2 – umjereno zadovoljan	107
	3 – nezadovoljan	8
	4 – vrlo nezadovoljan	2
	5 – ne znam	0
Javni prijevoz	1 – vrlo zadovoljan	21
	2 – umjereno zadovoljan	31
	3 – nezadovoljan	13
	4 – vrlo nezadovoljan	7
	5 – ne znam	147
Turističke informacije	1 – vrlo zadovoljan	84
	2 – umjereno zadovoljan	106
	3 – nezadovoljan	16
	4 – vrlo nezadovoljan	2
	5 – ne znam	10
Turistička signalizacija	1 – vrlo zadovoljan	68
	2 – umjereno zadovoljan	97
	3 – nezadovoljan	39
	4 – vrlo nezadovoljan	3
	5 – ne znam	11

Izvor: izrada autorice

Prethodnu tablicu moguće je koristiti kao smjernice za poboljšanje usluga. Moguće je zaključiti da bi turističkim informacijama, kao i turističkoj signalizaciji potrebno posvetiti veću pozornost.

Na Grafikonu 14 je prikaz ocjenjene razine prometne gužve u destinaciji.

Grafikon 14. Razina prometne gužve u destinaciji

Izvor: izrada autorice

Razinu prometne gužve u destinaciji 58 % ispitanika ocjenjuju kao visoku. Niskom je ocjenjuje 36 %, dok je vrlo visokom ocjenjuje 6 % ispitanika.

Neki od ispitanika naveli su svoje prijedloge za poboljšanje usluga koje su koristili. To su:

- besplatni turistički vodiči
- štandovi sa suvenirima
- bolja klima u autobusu
- više zelenila u luci
- veća luka
- više sadržaja u luci
- bolja signalizacija
- bolja informiranost.

Rezultati istraživanja predstavljaju osnovu za daljnje istraživanje. To se, prije svega, odnosi na:

- ispitivanje o aktivnostima putnika i posade kruzera koji dolaze u Rijeku
- zadovoljstvo uslugama u destinaciji, lučkim uslugama, uslugama javnog prijevoza, turističkim informacijama, te turističkom signalizacijom.

Prijedlozi za poboljšanje usluga u destinaciji mogu se koristiti kao smjernice koje će pospešiti atraktivnost Rijeke kao kruzerske destinacije.

7.2. Prethodno istraživanje

U 2017. godini u okviru projekta LOCATION provedeno je slično istraživanje kojim je bilo obuhvaćeno 226 ispitanika. Ispitujući aktivnosti turista u destinaciji, rezultati istraživanja pokazali su da oko 35 % turista ostaje na kruzaru te ne odlaze niti na izlete izvan destinacije niti u grad, oko 23% turista odlazi na organizirane izlete izvan destinacije, dok 42 % turista samostalno odlazi u obilazak destinacije. Najveći broj ispitanika u destinaciji je proveo tri sata. Od toga je 95 % proveo vrijeme u destinaciji, dok ih je 5 % proveo vrijeme u organiziranom obilasku mjesta koje se nalaze izvan centra grada. Od 5 % ispitanika koji su bili u organiziranom obilasku mjesta koje se nalaze izvan centra grada 40 % ih je posjetilo Trsat. Na obilasku Mošćeničke Drage i Opatije bilo je također 40 % ispitanika. Opatiju je posjetilo 10 % ispitanika, a 10 % ispitanika navodi da je posjetilo okolicu grada. Autobus je koristilo 13% ispitanika, taxi usluge 6 %, bicikl 2 %, motocikl 1 %, dok 78 % ispitanika nije koristilo transportna sredstva u destinaciji. Stupanj zagušenosti u prometu 61 % ispitanika ocijenilo je niskim, vrlo niskim 19 %, visokim 15 %, vrlo visokim 4 %, dok 1 % ispitanika ne zna. Kao sugestije za poboljšanje usluga naveli su da je potrebno uvesti turu znamenitosti, postaviti klima uređaje u muzeje, uvesti znakove i mape na drugim jezicima, bolje označiti ljekarne, ubrzati promjenu signalizacije na semaforima budući da se dugo čeka na pješačkim prijelazima i kad nema automobila, te otvoriti više trgovina i kafića uz more.

8. Razvojne mogućnosti Rijeke – Porto Baroš

Izgradnja luke nautičkog turizma ACI marina Rijeka sve je bliža realizaciji. Lokacija luke je u središtu grada, u staroj teretnoj luci Sušak (Porto Baroš). Dosadašnji teretni dio luke otvorene za javni promet rekonstruira se i prenamjenjuje u luku posebne namjene - luku nautičkog turizma.

Slika 8. Porto Baroš – prikaz lokacije

Izvor: Rijekaprojekt. Luka nautičkog turizma Porto Baroš, Studija utjecaja na okoliš – Netehnički sažetak, 38.

Koncesiju na pomorskom dobru za buduću luku nautičkog turizma ACI marina Rijeka dobila je od Vlade Republike Hrvatske tvrtka ACI-Gitone d.o.o. na 30 godina. Naime, osnivači i članovi društva ACI-GITONE su najveći lanac marina na Mediteranu ACI d.d. i GITONE Kvarner d.o.o., tvrtka koja se bavi pružanjem turističkih i hotelijerskih usluga. Tvrtka ACI-GITONE osnovana je za potrebe izgradnje i upravljanja lukom nautičkog turizma ACI marina Rijeka.

Za 105.000 m² koncesioniranog područja tvrtka ACI-GITONE, za stalni dio koncesijske naknade, uplatit će iznos od 0,66 eura po kvadratnom metru, što iznosi oko 70.340 eura godišnje. Nakon 15-te godine stalni dio koncesijske naknade povećavat će se za 0,27 eura po kvadratnom metru svakih pet godina, što znači da će ukupni iznos koji će koncesionar platiti u

stalnom dijelu tijekom 30 godina biti 2,9 milijuna eura. Promjenjiv dio koncesijske naknade, koji je tvrtka dužna platiti, iznosi 4 % prihoda.

ACI marina Rijeka zamišljena je kao luka nautičkog turizma s prestižnih pet sidara te će, kao takva, zasigurno podignuti kvalitetu ponude u destinaciji. U okviru projekta planira se zapošljavanje 132 radnika.⁴⁵

Ukupan obuhvat kopnenog i morskog dijela marine iznosi oko 10,5 ha. Postojeće lučke površine godinama su neuređene, ispresijecane nizom kolosijeka i kranskih staza za dizalice. Te površine, kada se uredi, predstavljat će novo atraktivno obalno područje grada Rijeke, kako za građane tako i za posjetitelje, te će u konačnici promijeniti vizuru grada (Slika 8).

Slika 9. Porto Baroš – idejno rješenje

Izvor: Aci Marinas, <https://aci-marinas.com/hr/tvrtki-aci-gitone-dodijeljena-koncesija-za-porto-baros/> (20.07.2023.)

Unutar akvatorija planira se 226 vezova. Broj i struktura vezova prikazana je u Tablici 13.

Tablica 13. Broj i struktura vezova

Dužina plovila (m)	Veličina veza	Broj vezova
30,0	30/36 x 8,0	5
19,0	20,9 x 5,7	51

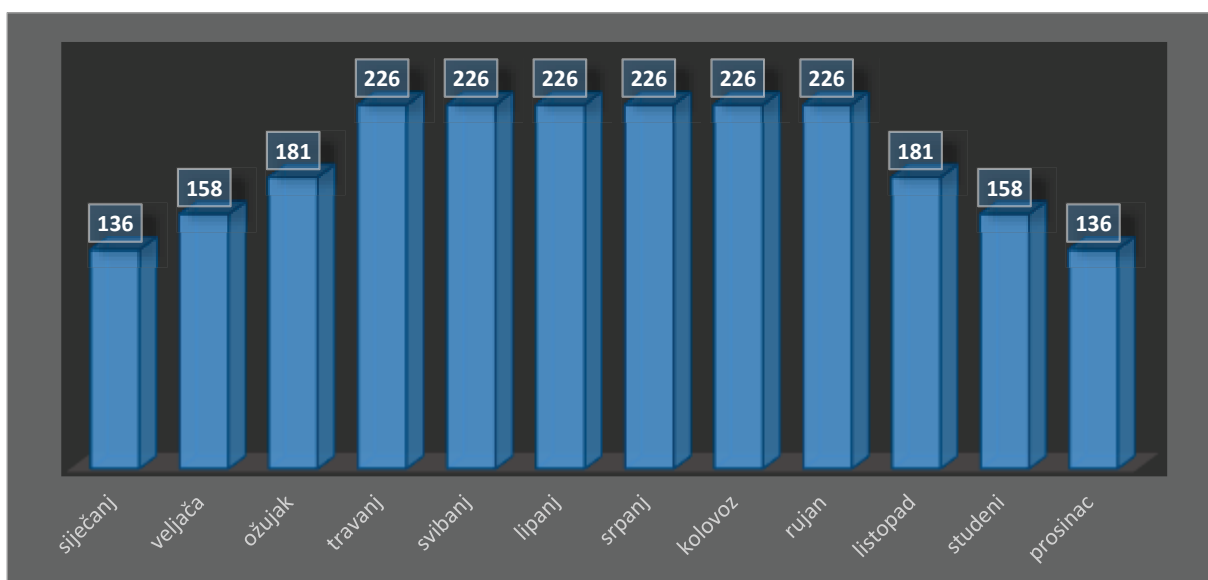
⁴⁵ <https://aci-marinas.com/hr/tvrtki-aci-gitone-dodijeljena-koncesija-za-porto-baros/>

Dužina plovila (m)	Veličina veza	Broj vezova
15,0	16,5 x 5,0	143
12,0	13,2 x 4,2	21
10,0	11x4	5

Izvor: Rijekaprojekt. Luka nautičkog turizma Porto Baroš – Studija utjecaja na okoliš (Netehnički sažetak)

Kako je iz tablice vidljivo, planirani vezovi su za različite dužine plovila. To će omogućiti i prihvat mega jahti što podrazumijeva luksuzna plovila te samim time i nautičare visoke platežne moći.

Pretpostavljeni broj plovila koja će tokom godine boraviti u marini prikazan je na sljedećem grafikonu.

Grafikon 15. Pretpostavljeni broj plovila u marini

Izvor: prema Rijekaprojekt. Luka nautičkog turizma Porto Baroš – Studija utjecaja na okoliš (Netehnički sažetak)

Iz grafičkog prikaza vidljivo je da se potpuna popunjenost vezova očekuje u mjesecima koji su najpogodniji za plovidbu nautičara. Ostali mjeseci variraju. Očekivana popunjenost vezova u siječnju i prosincu iznosi 60 %, u veljači i studenom 70 %, te u ožujku i listopadu 80 %. Promatrajući cjelogodišnju popunjenost vezova u marini, prosječan broj plovila iznosi 192 plovila što pokazuje popunjenost od 85 %.

Sadržaj marine upotpunit će i glavna zgrada (Slika 10). U glavnoj zgradi se planira smješaj prostorija za upravu, charter urede, ugostiteljske sadržaje, sanitarije, radionica za servisiranje plovila, jedriličarski klub, charter skladišta, te benzinska postaja za pomorski promet.

Slika 10. Glavna zgrada marine Porto Baroš

Izvor: Aci Marinas, <https://aci-marinas.com/hr/tvrtki-aci-gitone-dodijeljena-koncesija-za-porto-baros/> (21.07.2023.)

Nadalje, planira se izgradnja garaže s 253 parkirnih mjesta. Priključci za punjenje električnih automobila, fotonaponske ćelije, te oblikovanje garaže korištenjem korita sa zelenilom u skladu je sa zelenom gradnjom koja se sve više primjenjuje. Namjera investitora je da luka nautičkog turizma Porto Baroš bude jedne od najmodernijih marina: zelena, samoodrživa i digitalna s najvišim standardima sigurnost i zaštite, te s najvišom razinom usluge.⁴⁶

Za smještaj nautičara planirano je 35 klasičnih i četiri luksuzne smještajne jedinice (Slika 11). S procijenjenom prosječnom godišnjom popunjenosti od 54 % za klasične i 15 % za luksuzne smještaje jedinice i pretpostavljenim prosječnim brojem od dvoje ljudi po sobi, očekivani godišnji broj gostiju iznosi 15.318.⁴⁷

⁴⁶ Rijekaprojekt. Luka nautičkog turizma Porto Baroš – Studija utjecaja na okoliš (Netehnički sažetak), 12.

⁴⁷ Ibidem

Slika 11. Smještajni kapaciteti za nautičare

Izvor: Rijekaprojekt. Luka nautičkog turizma Porto Baroš – Studija utjecaja na okoliš (Netehnički sažetak)

Položaj luke Porto Baroš, blizina sjevernojadranskih otoka, istočnog dijela Istre i cijelog Hrvatskog primorja nudi značajne razvojne mogućnosti u segmentu nautičkog turizma. Kako se uz nautički turizam razvijaju i druge gospodarske grane poput ugostiteljstva, smještaja, turističke ponude i slično, moguće je i povećanje zaposlenosti.

Komercijalno korištenje vezova započet će u 2024. godini, dok će svi ostali sadržaji započeti s radom najkasnije u 2025. godini. Sigurno je da će ovaj projekt, na kojega se čekalo desetljećima, u cijelosti preobraziti riječko lučko područje, te vizuru grada učiniti privlačnijom. Pritom, treba naglasiti da je ovo ulaganje jedno od najvećih i najznačajnijih u sektoru nautičkog turizma u Hrvatskoj.

Moguće je zaključiti da se smještajem nove marine u riječko područje, blizina otoka sjevernojadranskog arhipelaga, istočnog dijela Istre i cijelog Hrvatskog primorja nudi velike mogućnosti u smislu razvoja nautičkog turizma na sjevernom Jadranu. Uz segment nautičkog turizma uobičajeno se razvijaju i ostale gospodarske grane poput ugostiteljstva, smještaja, turističke ponude i slično, što unapređuje funkcionalnost prostora, ali i povećava zaposlenost pri čemu se djeluje pozitivno u odnosu na sadašnju situaciju. Treba napomenuti da će ovakav razvojni pravac Grada Rijeke zasigurno pozitivno utjecati i na krusing turizma.

Zaključak

Kruzing turizam danas je sve popularniji. Putnike udaljava od pritiska i napetosti suvremenog života nudeći bijeg od stvarnosti. Brodovi za krstarenje predstavljaju samostalna odmarališta koja putnike mogu odvesti na nekoliko odredišta u roku od samo nekoliko dana. Također, kruzing je danas sve dostupniji. I to ne smo u platežnom smislu, već i u okviru svojih specifičnih tematskih putovanja.

Hrvatska ima značajnu poziciju na globalnom tržištu kruzera, privlačeći pozornost svojom slikovitom obalom, očuvanom prirodom, povijesnim gradovima i kulturnim bogatstvom. Svojim jedinstvenim spojem prirodnih ljepota i kulturne baštine, Hrvatska postaje sve traženija destinacija za putnike na krstarenjima. Vrhunski položaj zemlje uz Jadransko more nudi krstarenjima raznolike itinerare koji uključuju više luka pristajanja, zadovoljavajući različite želje putnika. Gradovi poput Dubrovnika, poznatog po svojim srednjovjekovnim zidinama, i Splita, u kojem se nalazi rimska Dioklecijanova palača, pridonose privlačnosti Hrvatske.

Međutim, kruzing turizam u Hrvatskoj suočava se s izazovima povezanim s prekomjernim turizmom, osobito u popularnim odredištima poput Dubrovnika, gdje su upravljanje brojem posjetitelja i očuvanje povijesne infrastrukture postali ključni faktori. Održive prakse i odgovorni turizam sve se više ističu kako bi se uspostavila ravnoteža između gospodarskih dobitaka i očuvanja okoliša. Kako bi zadržala i poboljšala svoj položaj na tržištu kruzera, Hrvatska se i dalje fokusira na ponudu raznolikih i visokokvalitetnih iskustava, a prioritet daje održivosti, očuvanju kulturne baštine i odgovornoj turističkoj praksi.

U Rijeci se od 2012. godine intenzivnije razvija kruzing turizam. Iako Rijeka kao kruzerska destinacija ima potencijala za daljnji razvoj njeno se značajnije pozicioniranje na tržištu kruzera tek očekuje. Pretpostavke su da Rijeka neće moći dohvatiti značajke home port odredišta. Stoga se treba razvijati u okviru luke ticanja. Povećana razina atraktivnosti kao i strateški organizirane marketinške aktivnosti zasigurno bi doprinijele značajnijem pozicioniranju Rijeke na tržištu kruzing turizma.

Izgradnja marine u Rijeci predstavljat će novo atraktivno obalno područje. Takva promjena vizure grada zasigurno će pozitivno utjecati i na doživljaj gostiju s kruzera.

Slijedom navedenog može se zaključiti da su osnovna hipoteza i pomoćne hipoteze dokazane. Hrvatska ima značajnu poziciju na globalnom tržištu kruzera. Kruzerske destinacije

podložne su znatnom onečišćenju okoliša i gužvama. Rijeka ima potencijala za daljnji razvoj na tržištu kruzera.

U okviru ovog diplomskoga rada provedena je anketa u svrhu ispitivanja o aktivnostima i putnika i posade kruzera koji dolaze u Rijeku. Ispitalo se zadovoljstvo uslugama u destinaciji, lučkim uslugama, uslugama javnog prijevoza, turističkim informacijama, te turističkom signalizacijom. Prijedlozi koje su naveli ispitanici u okviru poboljšanja usluga od izuzetnog su značaja te je rezultate istraživanja moguće koristiti kao smjernice za poboljšanje razine atraktivnosti Rijeke kao kruzerske destinacije.

Bibliografija

Knjige:

Bartoluci, Maro, Nevenka Čavlek i suradnici. Turizam i sport: razvojni aspekti. Zagreb: Školska knjiga, 2007.

Dowling, Ross. Cruise Ship Tourism. Oxford: CABI Publishing, 2005.

Dowling, Ross. The Cruising Industry. Oxford: CABI Publishing, 2006.

Geić, Stanko. Menadžment selektivnih oblika turizma. Split: Sveučilište u Splitu, 2011.

Gračan, Daniela, Romina Alkier Radnić i Maja Uran. Strateška usmjerenja nautičkog turizma u Europskoj Uniji. Opatija: Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2011.

Luković, Tihomir, Daniela Gračan, Damir Zec, Alen Jugović, Ranka Petrinović, Neven Šerić, Branka Milošević-Pujo, Antun Asić, Siniša Horlak, Zvonko Gržetić, Zrinka Marušić, Branimir Mađer, Branko Kundih, Patsy Morgan, Nautički turizam Hrvatske. Split: Redak, 2015.

Luković, Tihomir i Zvonko Gržetić. Nautičko turističko tržište u teoriji i praksi Hrvatske i europskog dijela Mediterana. Split : Hrvatski hidrografski institut. 2007.

Časopisi i članci:

Balan, Feyza, "Environmental Quality and its Human Health Effects: A Causal Analysis for the EU-25", International Journal of Applied Economics 13, br. 1 (2016): 57-71

Ban, Ivo, Doris Peručić, Vesna Vrtiprah. „Izazovi razvoja crusing turizma u Dubrovačko-neretvanskoj županiji“. Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku 1, br. 1 (2014): 1-33.

Benić, Ivica. "Utjecaj pomorskih krstarenja na turističku destinaciju", Poslovna izvrsnost Zagreb 5, br. 1 (2011): 43-66.

Dundović, Čedomir, Mirjana Kovačić i Paola Badurina-Tomić. "Prilog istraživanju postojećeg stanja i tendencije razvitka nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj". Pomorski zbornik 49-50 (2015): 207-224.

- Gračan, Daniela i Romina Alkier Radnić. "Ekološki aspekti razvoja nautičkog turizma europskog dijela Mediterana". Pomorski zbornik 43, br. 1 (2005): 219-237.
- Jerković Neven. „Povijest brodskih kružnih putovanja u Dubrovniku“, Made In, (2009): 10-20.
- Klein, Ross. "Cruising – Out of Control: The Cruising Industry, The Environment, Workers, and the Maritimes". Canadian Centre for Policy Alternatives, (2000): 1-27.
- Kovačić Mirjana, Astrid Zekić, Anto Violačić. "Analysis of Cruise Tourism on Croatian Rivers". Naše more 64 (2017): 27-32.
- Luković, Tihomir. "Nautički turizam, definiranje i razvrstavanje," Ekonomski pregled 58, br.11 (2007): 689-708.
- Perić, Tina, Marijo Oršulić. "Cruising tourism in The Republic of Croatia contributing to sustainable development". Naše more 58, br. 5-6, (2011): 219-228.
- Peručić, Doris, Marijana Greblički. "Key Factors Driving the Demand for Cruising and Challenges Facing the Cruise Industry in the Future". Tourism: An International Interdisciplinary Journal 70, br. 1 (2022): 87-100.
- Sindik, Joško, Narcisa Manojlović, Marica Klarić. "Percipirani učinci krizing turizma kod stanovnika Dubrovnika. Ekonomska misao i praksa, br. 1 (2017): 151-170.
- Uran Maravić, Maja, Daniela Gračan, Marina Barkidija Sotošek "Old cruise – New growing segment of Croatian nautical offer" Pomorstvo, 30, br. 2 (2016): 99-104.
- Zekić, Astrid, Renato Ivče, Radoslav Radonja. "Emission Inventory of Ships Calling at the Port of Dubrovnik". TransNav: International Journal on Marine Navigation and Safety of Sea Transportation 16, br. 2 (2022): 219-223.
- Yui Yip, Lau, Tsz Leung Yip, Maneerat Kanrak. "Fundamental Shifts of Cruise Shipping in the Post COVID-19 Era". Sustainability 14, 14990 (2022): 1-14.

Studije i izvještaji:

- Horwath Consulting Zagreb. Studija o mogućnostima razvoja Rijeke kao turističke destinacije (s naglaskom na cruising) – finalni izvještaj. Zagreb: Horwath Consulting Zagreb. 2011.

Hrvatski hidrografski institut sa suradnicima. Studija razvoja nautičkog turizma Republike Hrvatske. Split: Hrvatski hidrografski institut, 2006.

Institut za turizam. Sažetak - Studija održivog razvoja kruzing turizma u Hrvatskoj. Zagreb: Institut za turizam, 2007.

Institut za turizam. Studija održivog razvoja kruzing turizma u Hrvatskoj, Zagreb: Institut za turizam, 2007.

Rijekaprojekt. Luka nautičkog turizma Porto Baroš – Studija utjecaja na okoliš (Netehnički sažetak), Rijeka: Rijekaprojekt, 2022.

Web stranice:

Aci Marinas, <https://aci-marinas.com/hr>

Bolsover Cruise Club, <https://www.bolsovercruiseclub.com>

Cruise Line International Association, <https://cruising.org>

European Comission, <https://ec.europa.eu>

Luka Rijeka, <http://www.lukarijeka.hr>

Marine Digital, <https://marine-digital.com>

Statista, <https://www.statista.com>

Popis ilustracija

Tablice

Tablica 1. Generalna podjela kruzing turizma.....	9
Tablica 2. Kriteriji kruzing tvrtke za odabir destinacije.....	10
Tablica 3. Najznačajnije kruzerske tvrtke	15
Tablica 4. Najposjećenije luke u 2022. godini	20
Tablica 5. Kružna putovanja stranih brodova.....	24
Tablica 6. SWOT analiza kruzing turizma u Hrvatskoj	25
Tablica 7. Cestovna i željeznička udaljenost luke Rijeka od europskih metropola.....	33
Tablica 8. Karakteristike terminala Brajdica.....	35
Tablica 9. Manji turistički brodovi na kružnim putovanjima, 2007.-2022.....	39
Tablica 10. Broj sati provedenih izvan kruzera.....	44
Tablica 11. Obilazak destinacije.....	44
Tablica 12. Zadovoljstvo uslugama u destinaciji	46
Tablica 13. Broj i struktura vezova	50

Grafikoni

Grafikon 1. Broj putnika Carnival Corporation & plc-a (u mil.).....	14
Grafikon 2. Broj putnika na kruzerima iz Europe, 2012.-2021. (u mil.).....	16
Grafikon 3. Prosječna dob turista na krstarenjima, 2018-2022.....	17
Grafikon 4. Želja putnika za ponovnim odlaskom na kružno putovanje	18
Grafikon 5. Najpopularnija odredišta prema broju putnika (u tisućama), 2019.....	20
Grafikon 6. Broj dolazaka kruzera, 2015.-2022.....	38
Grafikon 7. Broj putnika na kruzerima, 2015.-2022.....	39
Grafikon 8. Struktura ispitanika prema spolu	42
Grafikon 9. Starosna dob ispitanika.....	42
Grafikon 10. Partner na putovanju.....	43
Grafikon 11. Prvi posjet destinaciji.....	43
Grafikon 12. Zadovoljstvo obilaskom izvan centra grada	45
Grafikon 13. Korištenje prijevoza u destinaciji	45
Grafikon 14. Razina prometne gužve u destinaciji.....	47
Grafikon 15. Pretpostavljeni broj plovila u marini	51

Slike

Slika 1. Model nautičkog turizma u Hrvatskoj	4
Slika 2. Kruzing rute po Sredozemlju.....	19
Slika 3. Temeljna resursna osnova za razvoj međunarodnog kruzinga u Hrvatskoj.....	23
Slika 4. Lokacije najvećih gužvi pri ulasku u Dubrovnik.....	31
Slika 5. Prometna povezanost luke Rijeka.....	32
Slika 6. Pristanište na lukobranu.....	34
Slika 7. Kruzer privezan na Brajdici.....	35
Slika 8. Porto Baroš – prikaz lokacije.....	49

Slika 9. Porto Baroš – idejno rješenje.....	50
Slika 10. Glavna zgrada marine Porto Baroš.....	52
Slika 11. Smještajni kapaciteti za nautičare.....	53

SHEME

Shema 1. Strateške smjernice za pozicioniranje Rijeke kao kruzing destinacije.....	37
---	----

Prilozi

Prilog 1 – Upitnik

No.	Question	Answer
1.	Are you a passenger or a crew member?	☐ Passenger ☐ Crew member
2.	Where are you from (Country)?	
3.	Gender:	☐ Female ☐ Male
4.	Age:	☐ < 30 ☐ > 30 < 50 ☐ > 50
5.	Who are you traveling with?	☐ Alone ☐ Family ☐ Friend/s ☐ Partner ☐ Other
6.	Is this your first time visiting Rijeka?	☐ Yes ☐ No
7.	How long did you stay off board?	☐ Hours
8.	What did you visit in the city?	☐ Korzo ☐ Museum ☐ Restaurant ☐ Café ☐ Shop ☐ Park ☐ Beach ☐ Other
9.	Did you take an organized tour to other sites near Rijeka?	☐ Yes ☐ No
10.	If yes, where?	
11.	Where did you buy the tour?	☐ On the cruise ☐ On my own
12.	How well did it meet your expectations? Please rate it with grades from 1 to 5: 1 - very satisfied 2 - moderately satisfied 3 - dissatisfied 4 - very dissatisfied 5 - don't know	☐ Very satisfied ☐ Moderately satisfied ☐ Dissatisfied ☐ Very dissatisfied ☐ I don't know
13.	If you have visited the town of Rijeka, did you use any form of public transportation?	☐ Public bus ☐ Bicycle ☐ Motorcycle ☐ Taxi ☐ Romobile ☐ None (walking)
14.	How would you rate your overall satisfaction with the following services in	☐ Destination ☐ Cruise port ☐ Public transportation

	<p>Rijeka?</p> <p>Please rate it with grades from 1 to 5: 1 - very satisfied 2 - moderately satisfied 3 - dissatisfied 4 - very dissatisfied 5 - don't know</p>	☐ Tourist information ☐ Tourist signalization
15.	<p>How would you describe the level of traffic congestion in the city?</p>	☐ Very low ☐ Low ☐ High ☐ Very high ☐ I don't know
16.	<p>Do you have any suggestions to improve the services you used?</p>	